

MYCHAJLO
MYCHAJLOVYČ
KOCIUBYNSKYJ

TIENE
ZABUDNUTÝCH
PREDKOV

TÄTRAN
BRATISLAVA 1981

TIENE ZABUDNUTÝCH PREDKOV

Ivan bol devätnáste dieťa v huculskej rodine Palijčukovcov. Dvadsať a posledná bola Annyčka.

Nevedno, čo chlapca vždy ľakalo: či to bol večný šum Čeremoša a stony horských potokov zaplňajúce osamelú chalupu na vysokej kýčere, alebo smútok čiernych smrekových lesov; Ivan ustavične plakal, v noci vykrikoval zo spánku, zle rástol a hľadel na matku takým hlbokým, starecky umným zrakom, že znepokojená odvracala od neho oči. Neraz si s obavou pomyslela, že to hádam ani nie je jej dieťa. Akiste baba pri pôrode niečo „nezarietkla“, nevykadila chalupu, nezapálila sviečku — a prefíkaná striga vymenila dieťa za strídža.

Chlapček bol dengľavý, predsa však rástol. Rodičia s prekvapením zistili, že už potrebuje nohavice. No naďalej sa správal čudne. Hľadel pred seba, a videl čosi vzdialené, nik nevedel čo, alebo z ničoho nič vrieskal. Stál uprostred izby, pridržiaval si padajúce gate, žmúril oči, roztváral ústa a ziapal.

A matka vyberala z úst fajku, hrozila mu a zlostne ho okrikovala:

— Bodaj ťa porantalo! Podhodenča akési! Prac sa mi do jazerných pekiel . . .!

Ivan sa pratal.

Krbáľal sa — maličká biela hlávka púpavy — po zelených lúčkach, nebojácne vchádzal do tmavého lesa, kde smreký nad ním pokyvovali medvedími labami vetiev.

Odtiaľ sa díval na hory, na blízke i vzdialené vrchy, čo sa belaseli na obzore, na čierne smrekové lesy a modré marivo nad nimi, na jasnú zeleň lúčok blyšiacich sa ako zrkadlá v rámoch stromov. V doline pod ním kypel studený Čeremoš. Z ďalekých kopcov žmurkali na slnko osamelé chalúčky. Všade vládlo

tiesnivé ticho, čierne smreký ronili do Čeremoša slzy a rieka ich niesla údolím a húdla si svoje.

— Iván . . .! He-héj! — volali ho domov, ale Ivan to nepočul, zbieral maliny, pukal lístočkami, otlkal písťalku alebo písťalkal na stebielku trávy, usilujúc sa napodobniť hlasy vtákov a všetky tie zvuky, ktoré počul v lese. Trhal kvety, ozdoboval si nimi klobúčik a takmer sa strácal v býlí. Keď sa unavil, uvelebil sa niekde pod ostrvou, na ktorej sa sušilo seno, a uspával ho i zobúdzať zurkot horských potokov.

Keď mu minulo sedem rokov, hľadel už na svet ináč. Mnohému sa dovtedy naučil. Vedel, kde rastú liečivé byliny — valeriánový koreň, Puľkovec či pakost, čo kričieva kaňa, ako prišla na svet kukučka, a keď o tom všetkom rozprával doma, matka ho premeriavala rozpačitým pohľadom: nezhovára sa jej synček s diablom? Veril, že na svete panuje aridnyk (zlý duch) a všetko riadi; že v lesoch je plno lesných mužov pasúcich stáda: jelene, zajace a srny, že sa tam potíka veselý čuhajstyr, chytá a trhá víly, a keď stretne človeka, hneď ho ťahá do tanca; že v lese žije hlas sekery. Vyššie, na vyprahnutých, strmých končiaroch víly tancujú celé noci a v skalách sa skrýva čert. Mohol by rozprávať aj o rusalkách, ktoré za pekného počasia vychádzajú z vody na breh, spievajú piesne o utopencoch, vymýšľajú rozprávky a modlitby a po západe slnka si sušia na riečnych kameňoch priesvitné telá. Skaly, lesy, priepasti, chalupy i záhrady obývajú všelijakí zlí duchovia a číhajú na kresťana alebo na dobytok, aby im uškodili.

Neraz, keď sa v noci uprostred nepriateľského ticha, prebudil, celý sa triasol od hrôzy.

Svet bol ako rozprávka plná zázrakov, tajomná, pútavá a strašná.

Teraz už mal povinnosti — posielali ho pásť kravy. Vyháňal do lesa strakušu a belušu, a keď sa ponorili do vln lesných tráv a mladých smrečkov, ozývali sa mu odtiaľ ako spod vody clivým cvengotom liatovcov. Uvelebil sa niekde na stráni, vytiahol písťalku a opakoval jednoduché piesne, ktoré pochytil od starších. Ale takáto hudba ho neuspokojovala. Namrzeno odhadzoval písťalku a načúval melódiám svojho vnútra, nejasným a nezachytiteľným.

Z údolia k Ivanovi doliehal a zalieval hory dutý hukot rieky.

Z času na čas doň kvapol jasný cvengot liatovca. Za smrekovými halúzkami bolo vidieť pochmúrne hory zahalené popolavými tieňmi oblakov, ustavične stierajúcich bledý úsmev lúčok. Hory každú chvíľu menili náladu: keď sa smiala lúčka, mračil sa les.

Chlapec uprene hľadel do tej menlivej tváre hôr, pokúšal sa zachytiť čudnú melódiu piesne, čo krúžila, trepotala krídelkami rovno pri uchu, ale nešlo to.

Jedného dňa sa vzdialil od kráv a vydriapal sa hore na grúň. Nevychodenou cestičkou stúpал vyššie a vyššie, preplietal sa cez husté papradie, pichľavé čerňičie i malinčie. Lahko preskakoval z kameňa na kameň, preliezal vyvrátené stromy, predieral sa cez krovie. Z doliny sa za ním plazil neutíchajúci hukot rieky, pred ním vyrastali vrchy a už sa na obzore vynáral belasý prelud Čornohory. Stráne pokrývala vysoká nachýlená tráva, ako vzdialené vzdychy sa ozývali liatovce, na každom kroku sa ukazovali veľké balvany, ktoré ďalej, na vrcholci, vystriedali kopy roztrieštených skál s ornamentmi lišajníkov a neľútostne zovreté hadovitými koreňmi smrekov. Každého kameňa, na ktorý Ivan stúpil, sa držal hnedastý mach, hustý a hodvábne lesklý. Bol teplý a mäkkučký schovával v sebe vodu letných dažďov pozlátených slnkom, jemne sa prehýbal a objímal nohy ako páperová poduška. Hlboko doň zapustili korene zelené kučeravé brusnice a čučoriedky a postriekali ho rosou červených i modrých plodov.

Ivan si tam sadol a odpočíval.

Nežne nad ním šumelo ihličie a ten šum splýval s hukotom rieky, slnko zalialo zlatom hlbokú dolinu, zelenali sa trávy, odkiaľsi stúpал modrý dym z vatry a spoza Ihreca sa zamatovo nieslo pohrmievanie.

Ivan sedel a načúval, na kravy na paši celkom zabudol.

Znevrady v tej zuniacej tísine začul tichú hudbu, ktorá mu tak dlho a nezachytiteľne poletovala okolo uší, že ho priam trýznila. Zmeravel, nehýbal sa, natiahol len krk a radostne vzrušený vnímal zvláštnu melódiu. Ľudia takto nehrávali, aspoň to nikdy nepočul. Kto teda hral? Naokolo všade pusto, iba hlboký les a nikde ani živej duše. Ivan sa obzrel za seba, na skalú — a stápol. Na kameni rozkročmo sedel „on“, čert, vystrčil špicatú briadku, spustil rožky a so zatvorenými očami fúkal do

flojary. „Kde sú moje kozy... Kde sú moje kozy...“ žialila flojara. Vtom sa však rožky vzpriamili, líca naduli a oči otvorili. „Tu sú moje kozy... Tu sú moje kozy...“ radostne sa roztancovali zvuky a preľaknutý Ivan zbadal, že spoza vetiev vystrčili hlavy bradaté capy a zatriasli nimi.

Chcel utiecť, ale nemohol. Sedel ako prikovaný, po tele mu behali zimomriavky, namáhal sa kričať, no nevydal ani hláska. Keď sa mu napokon vrátil hlas, čert sa zvrhol a prepadol sa do skaly, capy sa premenili na korene stromov vyvrátených vetrom.

A Ivan bežal ozlomkrky, naslepo dolu, rozrážal zradné objatia čerňičia, lámал suché vetvičky, padal na klzkom machu a v hrôze počul, že sa za ním niečo ženie. Potom spadol. Už sa nepamätá, ako dlho tam ležal.

Keď sa prebral z mdlôb a uvidel známe miesta, trochu sa upokojil. Nejakú chvíľu začudovane načúval. Zdalo sa mu, že pieseň už zvučala v ňom. Vytiahol píšťalku. Nešlo mu to hneď, melódia ho neposlúchala. Začínal hrať vždy znova a znova, napínal pamäť, zachytával akési zvuky, a keď napokon našiel, čo toľký čas hľadal, čo mu nedávalo pokoja, a po lese sa roznesla zvláštna, dosiaľ ešte neznáma pieseň, prenikla ho radosť, zaliala ako slnko hory, les i trávu, zazurčala v potokoch, donútila ho vyskočiť a Ivan odhodil píšťalku do trávy, podoprel si boky, rozkrútil sa v tanci. Preberal bosými nohami, ľahko stúpал na prsty, podupkával päťami, všelijako sa zvrátil, krútil a drepčil. „Tu sú moje kozy... Tu sú moje kozy...“ spievalo v ňom čosi. Na čistinke ožiarenej slnkom, čo sa zakradlo do pochmúrneho kráľovstva smrekov, poskakoval plavovlasý chlapček, lietал ako motýlik zo stebľa na steblo a obe kravy — strakuša i beluša, prestrčili hlavy pomedzi vetvy, milo naňho pozerali, prežúvali a zavše mu zazvonili do tanca.

Tak v lese našiel, čo hľadal.

Doma Ivan býval svedkom nepokojov a nešťastných príhod. Už dva razy za jeho pamäti trúbila pri ich chalupe trembita, zvestovala horám i dolinám smrť: raz, keď brata Oleksu prigňavil v lese strom, a druhý raz, keď brat Vasyľ, driečny veselý mládenec, zahynul dorúbaný sekerami v bitke s nepriateľským rodom. Bolo to staré nepriateľstvo medzi nimi a Huteňukovcami. Voči tomu prekliatému rodu vrela zlosť a nenávisť v celej

rodine, ale nik nevedel Ivanovi poriadne vysvetliť, ako k nepriateľstvu došlo. Aj on horel túžbou pomstiť sa a odhodlaný vrhnúť sa do boja chytal sa otcovej sekery, zatiaľ ešte dosť ťažkej.

Ivan sa narodil ako devätnásty a Annyčka dvadsiata, ale to sa len tak hovorilo. Ich rodina nebola veľká: dvaja rodičia a päť detí. Ostatných pätnásť už odpočívalo na cintoríne pri kostolíku.

Všetci boli pobožní, radi chodievali do kostola, a najmä na odpusty. Mohli sa tam stretnúť so vzdialenými príbuznými, čo bývali v okolitých dedinách, ba naskytovala sa im aj príležitosť odplatiť sa Huteňukovcom za Vasyľovu smrť i za krv, čo z nich teraz tiekla cícerkom.

Vyberali z truhly najkrajšie kroje, nové červené nohavice, vyšívane kožúšky, vybíjané opasky a tanistry, zápasky zdobené prámikmi, červené hodvábné šatky, ba aj honosnú snehobienu halenu, ktorú matka opatrne niesla na palici prehodenej cez plece. Ivan dostal nový klobúčik a kapsu na dlhom remeni, čo ho ustavične udierala po nohách.

Sedlali kone a po ohradených horských cestičkách, po zelených hrebeňoch sa niesol parádny sprievod, akoby niekto rozhadzoval lupene vlčieho maku.

Po horách i po dolinách putovali sviatočne oblečení ľudia. Znevrady rozkvitla zelená otava lúčok, pozdĺž Čeremoša tiekol pestrofarebný potok a kdesi vysoko, na čiernom vlniaku smrekových lesov, žiarila v rannom slnku červená strieška huculského slnečníka.

Ivan sa čoskoro stal svedkom stretnutia znepriatelených rodov.

Vracali sa z odpustu, otec bol podnapitý. Vtom na úzkej ceste medzi skalou a Čeremošom nastala tlačnica. Vozy, kone i chodci, muži i ženy — všetko sa to zastavilo a zhrčilo. V strašnom kriku, ktorý sa z ničoho nič strhol ako víchor, blykli sekery a zamihali sa rovno pred tvárou. Na kremeň a ocieľku sa premenili rody Huteňukovcov a Palijčukovcov, a prv než si Ivan uvedomil, o čo im vlastne ide, tatko sa zahnal a udrel kohosi obuchom po čele. Hneď vystrekla krv, zaliala tvár, košeľu i parádny kožúšok. Ženy zjojkli, priskočili, aby ich od seba odtiahli, ale chlap s tvárou červenou sťa nohavice už rúbal nepriateľa do hlavy a Ivanov otec sa zapotácal ako podťatý smrek. Aj Ivan

sa vrhol do bitky. Nevedel, čo sa robí. Čosi ho posotilo dopredu, ale dospeli mu šliapali po nohách, nemohol sa pretlačiť bližšie. Ešte rozohnený a prekypujúci zlosťou, oboril sa na dievčatko, čo sa triaslo hrôzou pri voze. Aha! Určite Huteňukova dcéra! A bez dlhého rozmýšľania ju udrel po tvári. Zmrštila sa, pritisla k hrudi ruky a utekala preč. Ivan ju dobehol pri rieke, schmatol a roztrhol jej košeľku. Zo záňadria vypadli na zem nové stužtičky a dievčatko sa na ne s krikom vrhlo, aby ich pozbieralo. Vytrhol mu ich a hodil do vody. Tu dievčatko, ako bolo zohnuté, uprelo naňho hlboký pohľad čiernych zamatových očí a pokojne povedalo:

— To nič . . . Mám iné . . . krajšie.

Akoby ho utešovalo.

Chlapec, prekvapený nežným hlasom, mlčal.

— Mama mi kúpila novú zápasku . . . a krpce . . . a kvetované pančuchy . . . a . . .

Ešte vždy nevedel, čo má robiť.

— Pekne sa obujem a bude zo mňa dievka . . .

A už jej závidel.

— A ja viem hrať na pišťalke.

— A náš Fedor si urobil takú krásnu flojaru . . . keď zahrá . . .

Ivan sa nafúkol.

— A ja som videl čerta.

Nedôverčivo si ho premerala.

— A prečo si sa bil?

— Prečo si stála pri voze?

Na chvíľu sa zamyslela, nevediac, čo má odpovedať, a vopchala ruku do záňadria.

Napokon vytiahla cukrovú tyčinku.

— Pozri!

Polovicu odhryzla a druhú vážne, pohybom plným dôvery, podávala jemu.

— Na!

Váhal, ale predsa si len vzal.

Teraz už sedeli vedľa seba, zabudli na hurhaj bitky i na zlostný hukot rieky; rozprávala mu, že sa volá Marička, že už pasie ovečky, že nejaká Marcynová, slepá na jedno oko, im ukradla múku . . . a iné zaujímavé veci, obom blízke, zrozumiteľné a po-

hľad jej zamatovo čiernych očí ľahko vnikal do Ivanovho srdca...

A po tretej raz zatrúbila trembita o smrti v osamelej chalupe na vysokej kýčere: na druhý deň po bitke starý Palijčuk zomrel.

Po smrti gazdu nastali v Ivanovej rodine ťažké časy. Zahniezdil sa tam zmätok, majetok sa scvrkával, museli predávať jednu lúčku za druhou a dobytok mizol ako na jar sneh v horách.

Ale v Ivanovej pamäti pretrvávalo dlhšie než otcova smrť stretnutie s dievčaťom, ktoré mu pohybom plným dôvery podalo polovicu cukríka, i keď ho pre nič za nič urazil. Do dávneho neodôvodneného smútku sa vliat pramienok. Nevdojak ho ťahal do hôr, vodil po susedných kýčerách, po lesoch a dolinách, kde by sa mohol stretnúť s Maričkou. Napokon sa s ňou stretol: pásla jahnence.

Marička Ivana privítala, akoby ho bola dávno očakávala: bude s ňou pásť ovečky. Čoby nie! Nech si strakuša a beluša vyzváňajú a bučia v lese, on bude pásť jej jahnence.

A ako ich pásli!

Biele jarky sa zhrkli v chládku pod smrekom a hľadeli hlúpyimi očami, ako sa po machu váľajú dve deti, ako v tichu zvoní ich mladý smiech. Keď sa unavili, vyliezli na biele kamene a nespelo odtiaľ pozerali do priepasti, v ktorej sa strmo vypínal čierny prelud hory a dýchal síňavou, čo sa nechcela rozplynúť ani na slnku. Trhlinou medzi horami sa valil do doliny potok a potriasal na kameňoch sivou bradou. Bolo im teplo, úzko a v samote nepreniknuteľného ticha, ktoré strážil les, počuli vlastný dych. Ale uši vytrvalo zachytávali a do krajnosti vystupňovali každý lesný zvuk, takže deťom sa zavše zdalo, že k nim doliehajú čiesi kradmé kroky, tupé údery sekery, vzdychy unavenej hrude.

— Ivanko, počuješ? — šepkala Marička.

— Čoby som nepočul. Počujem.

Obidvaja vedeli, že to po lese blúdi neviditeľná sekera, búcha do stromov a ťažko dýcha unavenou hrudou.

Strach ich odtiaľ odháňal do doliny, kde potok tiekol pokojnejšie. Urobil si v ňom priehlbeň, odhodili šaty a čľapkali sa ako dve lesné zvieratká, ktoré sa ničoho nehanbia. Na svetlých vlasoch im odpočívalo slnko, bilo do očí a ľadová voda v potoku štípala telo.

Najprv sa začala triasť a púšťala sa do behu Marička.

— Stoj, — volal na ňu Ivan, — skade si?

— Z Ja-vor-rova, — drkotala zubami modrá Marička.

— A čia?

— Kováčova.

— Vitaj u mňa, kováčova! — podpichoval ju Ivan a púšťal sa za ňou do behu, kým unavení, ale už rozohriati, nepopadali do trávy.

V tichej zátočine potôčika, nad ktorou horel slnečným svetlom podbeľ a strapcom črievičiek sa modral jedhoj, žalostne kvákali žaby:

— Kmotra-kgmotra, čo si varila?

— Kvak. Kvak. Kvak... — kvákala Marička.

— Kva-ku-ku! Kva-ku-ku! Kva-ku-ku! — vrieskali obidvaja so zatvorenými očami, až začudované žaby umkli.

Neraz sa im takto ovečky niekam zatárali.

Keď vyrástli, zabávali sa inakšie.

Ivan už bol mládenec, mocný a štíhly ako jedľa, mastil si vlasy lojom, nosil široký opasok a parádny klobúčik. Aj Marička chodila so zapletenými vrkočmi, čo znamenalo, že by sa už mohla vydávať. Už nepásli jahnence, stretávali sa len vo sviatok alebo v nedeľu. Schádzali sa pri kostole alebo niekde v lese, aby sa rodičia nedozvedeli, že sa milujú deti znepriatelených rodov. Marička rada počúvala jeho flojaru. Vždy bol zadumaný, upieral oči kamsi za hory, akoby tam videl, čo nevideli iní, prikladal vybíjanú píšťalu k plným perám a čudná pieseň, ktorú nik nebrával, sa ticho znášala na zelenú otavu lúčok, kde si spokojne ležali tiene smrekov. Maričku čosi chladilo a po chrbte jej behal mráz keď z flojary vylietali prvé piskľavé zvuky. Akoby na mŕtvych horách ležal sneh. No vtom už spoza hory vyšlo boh-slnko a položilo na zem hlavu. Sneh sa pohol, zobudili sa vody, zem zazvonila spevom potokov. Slnko roztrúsilo plno kvetov, po lúčkach chodia ľahkým krokom víly a pod ich nohami sa zelená prvá tráva. Zeleným dychom dýchli smrekky, zeleným smiechom sa zasmiali trávy, na celom svete zostali len dve farby: zelenie sa zem, belasie sa obloha... A dolu sa ponáhľala Čeremoš, ženie zelenú krv hôr, nepokojnú a šumiacu...

Trembita...! Turu-raj-ra... Turu-raj-ra...

Poskočili srdcia ovčiarom, zacítili sviežu pašu a rozblácali sa ovce... Na chladných poloninách šušťí tráva a z brlohu v pustom polome sa na zadné nohy dvíha medveď, skúša hlas a už vidí ospatým okom obživu.

Šľahajú jarné dažde, na horských končiaroch burácajú hromy a od Čornohory dýcha chladom zlý duch... no vtom sa zjavuje slnko — spravodlivá božia tvár — a už sevendžia kosy, klesá na zem tráva. Z hory na horu, od potôčika k potôčiku prelietava ľahulinká kolomyjka a človek cíti, že mu narastajú, ba už sa aj trepecú krídla...

*Hej, pribehla z poloninky
bielučká ovčička,
milujem ťa, krásne dievča,
aj tvoje slovička...*

Ticho šušťí ihličie, v lese šepocú studené sny letnej noci, plačú liatovce a hory jednodaj spúšťajú do potokov smútok.

S praskotom a krikom letí kamsi do doliny zoľatý strom, vzdychá ozvena hôr — a znova trúbi trembita. Tentoraz oplakáva mŕtveho... Po ťažkej práci zaspal ktosi naveky. Zakukala kukulienka v Menčylovom dvore... už sa niečia spievanôčka nezve viac v hore...

Marička odpovedala na hlas flojary ako samička divému holubovi — pesničkami. Poznala ich veľa-preveľa. Len to nevedela, skade sa vzali. Akiste sa s ňou kolísali už v kolíske, špliechali v kúpeľi, klíčili jej v hrudi, ako samy od seba rastú kvety na lúkach, ako smreky v horách. Padlo jej niečo do oka, niečo sa stalo: zmizla ovečka, zaľúbil sa mládenec, zradilo ho dievča, ochorela krava, zašumel smrek — a už z toho bola pieseň, ľahká a prostá ako tie hory stojace tu od prvopočiatku.

Marička skladala piesne. Sedela na zemi pri Ivanovi, objímala si kolená a zľahka sa pohojďovala do taktu melódie. Pod košeľou sa jej tmaveli oblé nohy opálené slnkom, a od kolien až po červené onuce obnažené. A už aj milo špúlila pery a spievala:

*Zakukala kukulienka, sivá, maličká.
Celou dedinou sa nesie nová pesnička...*

Maričkina pieseň rozprávala o udalostiach, ktoré boli v čerstvej pamäti: ako Paraska počarila Andrijovi, ako od toho chradol a odvracal sa od iných mladých žien. Alebo spievala o žiali matky, ktorej zahynul syn, keď ho v lese privalil strom. Piesne boli smutné, prosté, žiaľne. Zvyčajne ich zakončovala:

*Kukala mi kukulienka, ozvala sa horička.
Kto zložil tú spievanôčku? Ivankova Marička.*

Ivankovi patrila už dávno, od trinástich rokov. Nebolo to nič zvláštne. Pri pasení oviec vídala, ako sa cap páril s kozou alebo baran s ovcou — všetko jej pripadalo jednoduché, prirodzené, odkedy svet svetom stojí, že si ani myšlienkou nepoškvnila srdce. Pravda, kozy a ovce bývajú od toho kotné, ale ľudom pomáha vedomkyňa. Za pásom, na holom tele, nosila cesnak, ktorý zariekla vedomkyňa, nič sa jej teraz nemôže stať. Keď si na to pomyslela, šibalsky sa v duchu usmievala a objímala Ivana okolo krku.

— Miláčik, Ivanko! Budeme vždy spolu?

— Ak dá boh, moje zlatenko.

— Och, nebudeme! Naši rodičia skrývajú v srdci veľkú nenávisť. Nedovolia, aby sme sa vzali.

Ivanove oči temneli a ruka zatlačala sekerku do zeme.

— Nepotrebujem ich súhlas. Nech si robia, čo chcú, tak či tak budeš mojou.

— Ach, môj milý! Čo to hovoríš...

— Čo počuješ, dušička.

A ako rodičom na zlosť vykrúcal dievčinu v tanci, až jej krpce praskali.

No nie všetko sa vyvíjalo tak, ako si myslel Ivan. Gazdovstvo upadalo, už by sa na ňom všetci neuživili, musel sa poobzerať po službe.

Trápil ho žiaľ.

— Marička, musím ísť na poloninu, — smútil už vopred.

— Nuž čo, choď Ivanko, — pokorne mu odpovedala Marička. — Tak rozhodol osud...

Rozlúčku venčila pesničkami. Bolo jej ľúto, že sa nadhlo prerušia ich schôdzky v tichom lese. Objímala Ivana okolo krku, túlila k jeho tvári plavú hlávku a ticho mu pri uchu spievala:

*Mysli na mňa ráno, večer,
kým sa zlé dni minú,
ja ťa budem vyvolávať
sto ráz za hodinu.*

— Spomenieš si?

— Spomeniem, Marička.

— Nič si z toho nerob! — utešovala ho. — Ty budeš pásť ovce, a ja hrabať seno. Vyleziem na kopu, pozriem na poloninu, a ty mi zatrúb... Možno, že počujem. A keď hory zakryje hmla, sadnem a poplačem si, že nevidieť milého. A keď sa v noci nebo vyjasní, budem sa dívať, ktorá hviezda je nad poloninkou — tú vidí Ivanko. Len spievať prestanem...

— Prečo? Spievaj, Marička, nestrácaj veselosť, veď sa čoskoro vrátim.

Ale Marička len smutne vrtela hlavou.

*Spievanôčky moje milé,
už vás nezaspievam,
vari vás len, spievanôčky
v horách porozsievam,—*

ticho mu odpovedala Marička.

*Budete tam v horách lietať
ako holubica
a ja, mladulinká, budem
v slzách máčať lica.*

Marička si povzdychla a ešte smutnejšie dodala:

*Keď mi bude žičiť osud,
pozbieram vás všetky,
a keď osud bude krutý,
zvädnete s ňou kvietky...*

— Tak veru...

Ivan počúval tenký dievčenský hlások a rozmýšľal, že Marička už dávno osiála spievankami hory, že ich opakujú lesy i lú-

ky, grúne i poloniny, roznášajú zurčiace potoky a vyspevuje slnko... Ale príde deň, keď sa vráti, keď jeho milá spievanky pozbiera, aby mohli vystrojiť svadbu...

Za teplého jarného rána Ivan odchádzal na poloninu.

Z lesov ešte vanul chlad, na skalách hučali riavy a horská cestička radostne utekala nahor popri drevenej ohrade. Opúšťal Maričku s ťažkým srdcom, predsa však slnko a zelený priestor, šumiaci a podopierajúci oblohu, ho vzpružili. Lahko ako horský potok skákal z kameňa na kameň a pozdravoval sa s okoloidúcimi, len aby počul svoj hlas:

— Pozdrav pánboh!

— Pánboh uslyš!

Kde-tu sa na vzdialených kopcoch červeneli tiché huculské obydlia začadené dymom zo smrekového dreva, vypínali sa ostré strechy senníkov s voňavým senom a v údolí zlostne blýskal krivolaký Čeremoš, zapaloval pod skalami nedobré zelené ohne. Ivan preskakoval potok za potokom, prechádzal cez pochmúrny lesy, v ktorých zavše potriasali liatovcami kravy alebo veveričky sypali zo smrekov šupiny šušiek, a stúpал vyššie. Pripekalo, kamenistá cestička otláčala nohy. Chalúp už bolo menej. Čeremoš v údolí sa vinul ako strieborná niť a jeho hukot už sem nedoliehal. Lesy ustupovali horským lúkam, hebkým a hustým. Ivan sa plavil po tých jazerách kvetov, niekedy sa nahol, aby si ozdobil klobúk kyticou červených klinčekov alebo bielym venčekom z harmančeka. Svahy hôr sa zvažovali do hlbokých čiernych húštin, kde sa rodili studené potoky, kam ešte nevkrčila ľudská noha, kde si hovel hnedý „maco“, hrozný nepriateľ dobytky. Vody ubúdalo. Ó, ako sa na ňu vrhal, keď naďabil na potôčik, studený krištál, čo kedysi obmýval žlté korene smrekov a až sem donášal šum lesov! Pri takom potôčiku nejaká dobrá duša zavše nechala hrnček alebo kanvičku kyslého mlieka.

A cestička viedla ďalej, kamsi do polomu, kde bez kôry a ihličia — ako kostry — hnili jeden na druhom pichľavé smrek. Pusto a čudne bolo na tých lesných cintorínoch zabudnutých bohom i ľudmi. Tokali tam len hlucháne a plazili sa hady. V polome panovalo ticho, nerušený pokoj prírody, jej prísne a smutné oko. Za Ivanovým chrbtom už rástli a belaseli sa v diaľ-

ke hory. Zo skalnatých končiarov vzlietol orol a žehnal im širokými rozprestrenými krídlami, bolo cítiť studený dych polonín, rozširoval sa obzor. Les ustúpil, vystriedali ho borievky a čierne koberec kosodreviny, do ktorého sa zaplietali nohy. Mach obliekal kamene do zeleného hodvábu. Vzdialené hory odhaľovali jedna za druhou vrcholce, vypínali chrbty, vzdúvali sa ako more. Zdalo sa, že modré vlny znehybneli v okamihu, keď ich búrka vyniesla z dna, chystala sa vrhnúť na zem a zaliať svet. Už ako modré mraky podopierali obzor bukovinské vrchy, do blankytu sa zahalili blízke Synyce, Dzembroňa i Biela Kobyła, dymil Ihrec, ostrým štítom prerážala oblohu Hoverľa a Čornohora dlávila ťažkým telom zem.

Polonina! Už stál na tej horskej lúke pokrytej hustou trávou. Belasé, vzbúrené more hôr obklopilo Ivana zo všetkých strán, akoby sa naňho valili nekonečné vlny, špliechali mu pri nohách.

Vietor, ostrý ako nabrúsená sekera, vrážal do hrude, Ivanov dych splýval s dychom hôr a dušu mu naplňala hrdosť. Chcel vykriknúť z plných pľúc, aby ozvena skákala z hory na horu až tam za obzor, aby sa rozhojdalo more vrchov, no vtom si uvedomil, že hlas sa v tom obrovskom priestore stratí ako bzukot komára . . .

Musel sa poponáhľať.

V dolinke za kopcom, kde vietor tak nedobiedzal, našiel začadenú kolibu. Otvor, z ktorého čoskoro vyrazí dym, bol čierny a studený. Salaš zival prázdnotou, len ovčiari tam čosi stlkali, aby si mali kde ľahnúť, až budú v noci strážiť ovce. Bača dozeral na chlapov rozkresávajúcich oheň.

Založili do zárubne kolík, potom preťahovali sem a tam remeň, kolík sa krútil a škrípal.

— Pánboh pomáhaj! — pozdravil Ivan.

Ale nik mu neodpovedal.

Kolík sa krútil len tak svišťalo a dvaja chlapi, prísni a sústredení, si ani na chvíľku neodpočinuli. Z kolíka sa zadymilo, hneď nato z neho vyskočil malý plamienok a rozhorel sa na oboch koncoch. Bača zbožne pozdvihol oheň a zapálil ním drevo pripravené pri dverách.

— Pánboh uslyš! — obrátil sa k Ivanovi. — Teraz už máme oheň a dokiaľ bude horieť, ochráni pred zverou a pred nečistým duchom dobytok i nás pravoslávnych . . .

A zaviedol Ivana do koliby, kde na holých laviciach zapáchali stuchlinou prázdne diežky a putne.

— Zajtra priženú ovce, pane bože daj, aby sme ich všetky vrátili ľuďom, — povedal bača a vysvetlil Ivanovi, čo bude na polonine robiť.

V slovách a pohyboch poloninského gazdu bolo čosi pokojné ba priam vznešené.

— Myko . . .! — zavolať do dverí. — Nože rozlož v kolibe oheň . . .

Vytiahnutý kučeravý Mykola s okrúhlou ženskou tvárou vniesol dnu horiace poleno.

— Aj ty si, braček, ovčiar? — zaujímal sa Ivan.

— Nie, som vatrár, — ukázal Mykola zuby, — mám na starosti vatru, aby horela celé leto, ináč by bolo zle . . .! — Ba sa až naľakane poobzeral. — No a budem nosiť z potoka vodu, z lesa drevo . . .

Vatra na polonine sa už rozhárala. Stál nad ňou ako dávný žrec bača, vážnymi pohybmi prikladal na oheň suché smrekové haluze i zelenú čečinu a modrý dym ľahko stúpala hore, potom, nadnesený vetrom, zachytával sa o hory, pretínal čierny pruh lesov a stlal sa po ďalekých belasých končiaroch.

Život na polonine sa rodil zo životadarného ohňa, ktorý nesmel zhasnúť, ktorý mal chrániť pred všetkým zlým. A oheň, akoby to vedel, hrdo ohýbal hadie telo a vydychoval nové a nové chuchvalce dymu . . .

Štyri statné ovčiaky položili do trávy kožuchy a zádumčivo hľadeli na hory, boli pripravené kedykoľvek vyskočiť, vyceriť zuby a zježiť srst.

Deň už uhasinal. Hory vymieňali belasý odev za ružové rúcho lemované zlatom.

Mykola volal na večeru.

Do koliby sa poschádzali všetci ovčiari a posadali si k životadarnému ohňu, aby v pokoji zjedli svoju prvú poloninskú kuľasu . . .

Ako len tá poloninka na jar opeknieva, keď sa na ňu ovce náhlia z každúčkého chlieva . . .!

Vysoký bača ako dobrý duch poloniny obchádza s ohňom košiar. Tvár má nehybnú a vážnu, nohy vykračujú rázne a naširo-

ko a hlaveň nad ním syčí ako okrídlený drak. Pri vrátach košiar, ktorými majú prichádzať ovce, hádže oheň na zem a načúva. Počuje dupot nôh na polonine, počuje nielen ušom, ale aj srdcom ako z hlbokých dolín, kde klokocú rieky a lámu sa brehy, z tých obydľí a lúčok beží nahor na výzvu jari živá vlna dobytká a ako radostne pod ňou vzdychá zem. Počuje vzdialený dych čriedy, bučanie kráv a sotva zachytiteľný hlas piesní. A keď sa napokon ukázali ľudia a vztýčili dlhé trembity pozlátané slnkom, aby uprostred modrých vrchov pozdravili poloninu, keď zabľachali ovce a ako hlučný potok zaliali celý košiar, bača padol na kolená a pozdvihol ruky k nebu. Spolu s ním sa pohrúžili do modlitby ovčiari i ľudia, ktorí prihnali dobytok. Prosili boha, aby ovce mali srdcia ako oheň, ktorý museli preskočiť, aby milosrdný Hospodin ochránil božie hoviadka na rose, na vode, na všetkých priechodoch pred každým zlom, divou zverou a inými nehodami. Ako ich pomohol pozháňať dohromady, nech ich práve tak pomôže navrátiť ľuďom...

Blahosklonne načúvalo nebo prostú a úprimnú modlitbu, zhovievavo sa mračil Beskyd a vietor, čo tade lietal, rozčesával na polonine trávu, starostlivo ako matka detskú hlavičku...

Poloninka, verchovinka, spyšnela si milá, vari pre tie ovce, čo si práve nakrmila?

— Héj! Héj! — poháňa ovčiar ovce. Lenivo ohýbajú kolená, trasú sa na tenkých nôžkach a trúsia vlnu. — Héj! Héj...! — Otvárajú holé, zaslintané pysky a so stareckým unudeným výzorom sa bohviekomu žalujú: „Be-é... me-é...“ Dvaja ovčiari kráčajú vpredu. Červené nohavice odmerane krájajú vzduch, pri chôdzi sa za klobúkom kyvká kvietok. — Chyť ju!... Ovčiaky vetria a jedným okom škúlia na ovce, či je všetko v poriadku. Trie sa vlna o vlnu, biela o čiernu, vlnia sa huňaté chrby, ako keď sa v jazere čerí voda, a črieda sa pohodáva. — Ptruá... ptruá...! Hrdelný hlas každú chvíľu zavracia bludné ovečky, udržiava povodeň v brehoch. Okolité hory sa belasejú ako more, vietor hromadí na oblohe mraky. Trasú sa brčkavé ovčie chvosty, všetky hlavy sa schýlili a biele ploché zuby odhryzujú až pri koreni riedky šafrán, bodľacie alebo ružovú ďatelinku. — Chyť ju! Chyť ju...! — Polonina prestiera pod nohy oviec koberec a črieda ju zakrýva vlniacim

sa kožuchom. Chrum-chrum... Be-é... me-é! Chrum-chrum... Tieni oblakov blúdia po neďalekých kopcoch, presúvajú sa z miesta na miesto. Zdá sa, že sa hory dvíhajú a klesajú ako morské vlny, len tie vzdialenejšie sa belasejú vždy na tom istom mieste. Slnko zalialo ovčiu vlnu, vyčarilo z nej dúhu, zapálilo trávy zeleným ohňom, za ovčiarimi sa plazia dlhé tiene. — Ptruá... Ptruá... Ptruá...! Chrum-chrum... chrum-chrum... — Po polonine ticho chodia pastieri v krpcoch, nečujú sa prevažujú hebké vlny a vo vzdialenej ohrade spieva vietor. Dz-z... tenučko hrá na odštiepenej trieske, bzučí dotieravo ako mucha. Dz-z... hučí druhá ohrada a vyvoláva smútok. Mrakov ustavične pribúda. Už zakryli pol oblohy, hasne ďaleký Beskyd, černie, chmúri sa v objatí ako vdovec, no polonina ešte žiari, usmieva sa mladou tvárou. A vietor sa tenkým hlasom pýta ohrady: „Prečo sa ten vysokánsky Beskyd nežení?“ „Nechce mi dať polonina venček zelený,“ smutne vzdychá Beskyd. Blan-kytná obloha sa ufúľala, more hôr stemnelo, polonina pohasla a črieda oviec sa po nej plazí ako sivý lišajník. Studený vietor rozťahuje krídla a trepe nimi po hrudi, pchá sa pod kožúšok. Tak ťažko sa dýcha, že človek má chuť obrátiť sa k nemu chrbtom. Nech trepe... Tenuško kvíli ohrada, ako keď bzučí mucha v pavučine, zdá sa, že kňučí sama bolesť, narieka sám smútok... Dz-z... Dzi-í... Nepretržite, neprestajne. Vyciciava žily a krája nožom srdce. Nepočúvať to, ale ako, utiecť, ale kam...? Hajde! Hajde! A ty kam? Bodaj ťa porantalo! Chyť ju...! Murko...! Murko však už vracia. Vietor mu zžežil srst, ale pes už ovcu dobehol, schmatol zubami za vlnu a odšmaril do stáda. Dz-z-i-í... Dz-z-i-í... Tak jednotvárne a neznesiteľne bolia zuby. Zafať ich a mlčať. Nech bolia. Hvizdaj si, hrom ti do matere! Čo to skuvíňa? Zaiste ten pekelník, bodaj skazu vzal...! Podlamujú sa nohy, neostáva nič iné len padnúť na zem, zakryť si uši rukami a zaplakať... lebo už niet síl... Dz-z-i-í... Dz-z-i-í-ú! Jej...!

Ivan berie flojaru, fúka do nej z plných pľúc, ale ten šialenec je silnejší než on. Letí od Čornohory ako splašený kôň, hrabe kopytami trávu a rozháňa hrivou zvuky flojary. A Čornohora ako čarodejníca žmurká naňho spod čiernych rozstrapatených vlasov veľkým belmom — snehovým pošom — a naháňa strach. Dz-z-i-í... Dzi-u-ú...!

Ovce sa spustili do dolinky, kde je tichšie.

Na sivej oblohe sa ukázalo blankytné jazierko. Prudšie zavonala ostrá poloninská tráva. Jazierko vystupuje z brehov a už sa aj naširoko rozlieva. Vrchy sa znova zamodrali a všetky doliny zalialo slnečné zlato.

Ivan hľadá do údolia. Tam medzi horami, kde bývajú ľudia, chodia po zelenej tráve biele Maričkine nôžky, jeho milá upiera oči na poloninu. Spieva si ešte? Alebo všetky svoje piesne rozsiaľala po horách? Vzišli tu ako kvietky a Marička umikla?

*Ej, keď prídu ovčiarici
na zelené lúky,
budú moje spievanôčky
dávať za klobúky...—*

spomenul si na milý dievčenský hlas, odtrhol kvietok a ozdobil si ním klobúčik.

Ptruá... ptruá... Slnko pripeká. Je dusno. Ovce sa ponáhľajú, prskajú v behu, krivia starecké pysky, aby čím skôr odhryzli sladké bodľáčie, a zanechávajú za sebou čerstvé bobky. Chrum-chrum... chrum-chrum... Trie sa vlna o vlnu, biela o čiernu, dvíhajú sa a klesajú chrbty ako vlnky na jazere... Be-é... me-é... a psy ustavične udržuujú čriedu v brehoch.

Ovčiaky sa unavili. Lahli si do trávy, dychčia, až sa im nadávajú boky. Na dlhý červený jazyk, čo visí medzi tesákmi, sadajú muchy.

— Chyt' ju! — volá Ivan zlostne, a psy už aj sú pri ovciach.

Daleko na polonine, pod hustým lesom sa pasú kravy. Zадуманý kraviar sa opiera o dlhú trembitu.

Tak pomaly sa vlečie čas. Horský vzduch mu dobre pretrovil, chce sa jesť. A nikde ani živej duše! Stojí tu maličký ako byľka v poli. Pod nohami zelený ostrov, ktorý obmývajú belasé vody vzdialených hôr. A tam, na drsných pustých končiaroch vysušených a neprístupných, kde chýr nedoletí, hniezdi všelijaká háveď, nečisté sily, s ktorými sa ťažko zápasí. Zostáva len jedno — mať sa na pozore.

— Héj! Héj! — Ovce cupkajú po zemskej stráni, krpce sa ponárajú do hebkej trávy... Je tak ticho, že počuť prúdenie krvi v žilách... Ivana premáha spánok. Kladie mu mäkučkú

ruku na oči i na tvár a šepká do ucha: spi... Ovce sa rozplývajú pred očami, hľa, už sú z nich jahnenca, už sa celkom stratili. A tráva tečie ako zelená voda. Prichádza Marička. Oj, neoklameš ma, dievčatko, nie veru... Ivan vie, že ho nevábi Marička, lež víla. Čosi ho však k nej ťahá! Zdráha sa, ale prúd ho už unáša ako tú zelenú trávu...

Vtom ho z driemot vytrhlo divé, predsmrtné bučanie kravy. Čo sa robí? Kde? Kraviar, ako stál opretý o trembitu, tak aj zmeravel. Ryšavý býk zadupal nohami, zohol hrvoľatú šiju a zdvihol chvost. A už aj beží za tým revom, vysoko vyskakuje a trhá nohami trávu. Roztína vzduch. Kraviar sa strhol a ponáhľal sa za ním do lesa. Tresol výstrel. Bác-bác-bác... — vypálili z ručnice vrchy. Bác-bác-bác... ozvali sa ďalšie a všetko stíchlo.

„Určite ju roztrhal maco,“ rozmýšľala Ivan a pozornejšie stráži stádo.

— Ptruá-ptruá... — Slnko akoby zaspalo, vietor utíchol a preniesol sa zo zeme na oblohu. Už tam hromadí mraky — rozbúrené more vrchov, aké videl okolo poloniny. V nekonečnom priestore sa zastavil čas, nevedno, či deň stojí, alebo sa pohol ďalej...

Znezrady k ušiam dolieha dávno očakávané volanie trembity. Prináša z koliby vôňu kuľaše a dymu a trasľavým melodickým tónom oznamuje, že košiar čaká na ovce...

— Héj, héj... — Poskakujú psy, bľachia ovečky a valia sa ako spenený potok do doliny, potriasajú vemenami plnými mlieka...

Už tretí deň na polonine prepícha drobný hustý dážďik. Z vrchov sa dymí, obloha sa zatiahla a hory zmizli v sivej hmle. Ovce sotva chodili, boli ťažké, nasiaknuté vodou ani špongie; ovčiar sa v stvrdnutom odeve triasli od zimy. Mohli si odpočinúť len pri dojení pod strieškou prístavku.

Ivan sedí opretý chrbtom o dosku a nohami stíska hrotok. Vedľa neho počerný strapatý koziar, čo za každým slovom kľaje, a ďalej opäť ovčiar. Netrpezlivé ovečky, ktorým pribúda mlieko, sa pchajú z ohrady pod prístavok, aby ich čím skôr podojili. Vyčkajte, chúďatká, tak by sme sa nikam nedostali... Pekne po poriadku...

— Naá! — zlostne sa mieša do bľakotu honelník a kdesi vzadu šľahá mokrým prútom ovce. — Na! Na...! — pobádajú ovčiari a odľahujú nohy od otvoru, ktorým skáče do prístavku ovca. — Á! Bodaj ťa... — má na jazyku koziar, ale včas za zháči: božechráň, v takomto nečase!

Naučeným pohybom chytá Ivan ovcu za chrbát a ťahá ju k sebe, zadkom ponad široký hrotok. Hlúpa ovca rozťahla netrebné nohy a ani sa nehne, načúva, ako z nej crčí do hrotka mlieko. — Na! — šľahá prútom honelník. — Na! Na! — pokrikujú aj ovčiari. Podojená ovca nechápavo odchádza do košiara, klesá na tvrdú skalu, kladie hlavu na labky a krčí holý starecký pysk. — Na! Na! — Ivanove ruky jednostaj mädlia teplé ovčie vemenó, nafaňujú struky, po rukách mu steká mlieko voňajúce lojom a z hrotka stúpa hustá sladká para. — Na! Na! — Ovce priskakujú ako pomätené, rozľahujú nad hrotkami nohy a desať rúk mädlí teplé vemená. Žalostne bľací mokrá črieda po obidvoch stranách prístavku, zoslabnuté ovce klesajú v košiar na zem a husté mlieko crčí do hrotka a zavše striekne až do rukáva. — Na! Na...!

Koziarove oči sa usmievajú na kozy. Kozy sú úplne iné, majú horúce srdcia. Nepadajú nevládne ako plaché ovce, stoja pevne na tenkých nohách. Zvedavo zdvihli rožky a hľadia do hmly, akoby v nej niečo videli, a živo potriasajú riedkymi briadkami...

Košiar osirel. Všade je ticho a pusto. Možno, že tam, v hlbokých údoliach, odkiaľ rastú hory, sa rozlieha ľudský smiech i hlasy, ale ťažko tomu uveriť. Tu na polonine, kde sa obloha klenie nad vyľudnenými priestranstvami uzatvorenými do seba, panuje večné ticho.

Len v kolibe praská nehasnúci oheň a jednostaj vyháňa modrý dym na ďalekú cestu. Nad nadojeným mliekom, čo chladne v drevenom džbere, sa skláňa bača. Už ho zakľagal. Z police, kde dozrievajú veľké okrúhle bochníky syra, fúka naňho vietor, nemôže však vypudiť z koliby pach uhlia, syra a ovčej vlny. Veď takým istým pachom je presiaknutý aj bača. Nové diežky a súdky mlčia v kúte, stačí však na ne zaklepať — a ozve sa utajený hlas. Studená žinčica v kanvičke svieti zeleným okom. Bača sedí uprostred svojho náčinia ako otec uprostred detí.

Všetko — čierne lavice i steny, vatra i dym, syr, diežky i žinčica — všetko je mu blízke a drahé, na všetkom spočinula jeho teplá ruka.

Mlieko už hustne, ale ešte chvíľku potrebuje. Bača vyťahuje spoza opasku celý zväzok drevených kolíčkov a počíta. Tam, v tej drevenej knihe, je zaznačené všetko, kto má koľko oviec a čo mu patrí. Ustarostene vraští obočie a usilovne počíta: „Mosijčuk má štrnásť kusov, patrí mu...“

Za stenou koliby vyspevuje vatrár:

*Spytuje sa barančeka
ovca vymladená:
nakosíš mi, braček môj
voňavého sena?*

— Pozrimeho, speváka! — zlostí sa bača a odznova počíta zárezy.

*Ešte nevieš, moja milá,
aká bude zima,
ktovie, či sa vrátiš domov
z poloninky živá,—*

dokončuje vatrár na prahu a vchádza do koliby.

Celý ufúľaný, čierny skláňa sa nad oheň a ukazuje biele zuby. Oheň ticho popraskáva.

Mlieko v džbere žltne a hustne. Bača sa nadeň nahol so sústredenou, ba priam prísnu tvárou. Pomaly si rozopína rukávy a ponára do mlieka až po lakeť obnažené chlpaté ruky. A chvíľu takto nehybne stojí...

Teraz musí byť v kolibe ticho, dvere zapreté a ani vatrár nesmie hodiť okom na mlieko, zakiaľ sa tam čosi deje, kým bača čaruje. Všetko akoby zmeravelo v nemom očakávaní, diežky zatajili hlas, učupili sa syry na policiach, upadli do čierneho spánku steny a lavice, oheň ledva dýcha, ba aj dym zahanbene uteká dierou. Len podľa mierneho pohybu žíl na bačových rukách vidieť, že na spodku nádoby sa čosi robí. Ruky pomaly ožívajú, dvíhajú sa vyššie, spúšťajú sa nižšie, lakte opisujú kruh, dlane tam vnútri čosi utľapkávajú, stískajú a uhládzajú a zrazu sa z dna džberu, z mlieka, vynára okrúhle telo

syra, ktoré sa akýmsi zázrakom práve zrodilo. Rastie, obracia ploché boky, kúpe sa v bielom kúpeli samo biele a nežné, a keď ho bača vyberá, zelené plodové vody zvonivo stekajú do nádoby...

Bača si uľahčene vydýchol. Teraz sa už aj vatrár môže pozrieť. Zrodil sa krásny syr, bačovi pre potechu a ľuďom na úžitok...

Otvárajú sa dvere dokorán, z podstrešia fúka vietor, oheň radostne oblizuje čierny kotol, v ktorom žinčica spieva kolo-myjky a v dyme a ohni sa lesknú vatrárove zuby...

A keď zapadá slnko, bača vynáša z koliby trembitu a víťazne vytrubuje na všetky pusté hory, že deň sa skončil pokojne, že sa mu vydaril syr, že kuľaša je hotová a prístavky čakajú na nové mlieko...

Ivan zažil na polonine nemálo príhod. Jedného dňa sa mu stala čudná vec. Mal už hnať ovce do košiara, no vtom sa nevdojak obzrel na blízky vrch. Spustila sa hmla, zahalila les a všetko v ňom bolo zrazu ľahké a sivé ani príznak. Len čistinka pod ním sa zelenala a černel sa osamelý smrek. A tu aj ten smrek vydýchol chuchvalce hmly a začal rásť. Rastie a rastie, a hľa, vystúpil z neho akýsi človek. Zostal stáť na čistinke, biely, vysoký, a zavolať na opačnú stranu do lesa. A hneď odtiaľ vychádzali jelene s nádherným paroží, jeden krajší ako druhý. Vybehli viaceré srny, chvíľu nehybne stáli na tenkých trasúcich sa nôžkach a potom začali šklbať trávku. A len čo sa roztratia, medveď ich zavrúti ako ovčiak ovce. A ten biely pasie, ešte aj pokrikuje na stádo. Vtom sa však zdvihol vietor, a to stádo zmizlo, akoby bičom pleskol. Ako keď niekto dýchne na okno: sklo sa zapotí, no hneď sa aj vyčistí. Ukazoval to iným, tí sa však čudovali: „Kde?“ Videli všade len hmlu.

Za dva týždne „veľký“ — tak ovčiari nazývali medveďa — roztrhal ešte päť kráv.

Ovce na polonine často zastihla hmla. V hustom bielom mlieku mizlo všetko: obloha, hory, lesy, pastieri. — He-éj! — volal Ivan. He-éj! — ozývalo sa tlmene, akoby hlas vychádzal z vody, ale kde bol ten, čo odpovedal, mohol len hádať. Ovce drobčili ako sivý prelud rovno pred ním, a ďalej vpredu sa celkom strácali. Ivan šiel naverímboha, s vystretými rukami, akoby sa bál,

že na niečo narazí, a volal: — Héj . . . ! — Kde si? — ozývalo sa už vzadu — a Ivan sa musel zastaviť. Stál bezradný, ponorený v lepkavej hmle, a keď prikladal k ústam trembitu, aby dal o sebe vedieť, jej druhý koniec sa rozplýval v hmle a pridusený zvuk mu padal rovno pod nohy. Tak sa im stratilo niekoľko ovečiek.

Maco roztrhal ešte dve kravy, bolo to však naposledy: v noci sa zakrádal ku kolibe a napichol sa na kôl. Teraz sa medvedia koža suší na žrdkách a štekajú na ňu psy.

Niekedy poloninu bičovali lejaky. Svätý Eliáš bojoval s „nečistými“ — bodaj sa prepadli do horúcich pekiel! Tak blýskal mečom a tak páľil z ručnice — pánboh s nami a zlé preč! — že pukalo nebo a padalo na hory, a zakaždým, keď zahrnelo, mihlo sa kdesi čosi čierne a šup pod kameň . . . To „on“, bodaj skazu vzal, sa vysmieva a pánubohu natrča nič, a ty, pastier, môžeš típnuť od strachu a ešte premokneš do nitky . . .

Na Petra a Pavla sa zozimilo, tri dni sa na polonine držal hlboký sneh. Pochorelo vtedy veľa ovečiek . . .

Zriedkakedy prichádzali ľudia z údolia. Hneď ich obstopovali a vypytovali sa raz jeden, raz druhý:

— Čo je nové v dedine?

A ako deti počúvali prosté rozprávanie o tom, koľko kto nakošil sena, že zemiaky nezarodili, kukurica je riedučká a že umrela Močarnykova Ilena.

Potom všetci spolu pili na zdravie dobytky, hostia naberali do geletiek bryndzu a v pokoji sa vracali domov.

Po večeroch pri kolibe horeli ohne. Ovčiari zo seba zhadzovali šaty a vytriasali nad plameňom vši, alebo sa schádzali dovedna, a keďže boli celé leto bez žien, viedli nekonečné šťavnaté rozhovory. Ich bujný smiech prehlušoval aj odľukovanie spiaceho dobytky.

Ivan, skôr než si ľahol spať, volal k sebe Mykoľu, ktorý si vždy rád pohovoril a zaspieval.

— Myko . . . ! Braček, nože pod sem . . . !

— Počkaj, braček Ivan, hneď! — volal od koliby vatrár a už odtiaľ doliehala k Ivanovi pesnička:

*Čornohora nezarodí
ani za hrsť žita,*

Mykola bol sirota a vyrástol na polonine. „Opatrovali ma ovce,“ hovoril o sebe a uhládzal si pritom neposlušné kučery.

Keď bol so všetkým hotový, líhal si vedľa Ivana celý čierny, nasiaknutý dymom a ukazoval zdravé zuby, ktoré sa len tak blyšťali v žiare vaty. Ivan sa prisúval bližšie, chytil ho okolo krku a prosil:

— Porozprávaj mi, braček, nejakú rozprávku, viem, že ich poznáš neúrekom . . .

Z čierneho neba kvapkali hviezdy a tiekla po ňom a penila sa nebeská rieka.

V dolinách driemali hory.

— Rastú, — prehodil akoby pre seba Ivan.

— Kto?

— Hory.

— Prv rástli, teraz už prestali . . .

Mykola umlka, ale po chvíli ticho dodáva:

— Na počiatku nebolo hôr, bola len voda . . . Taká voda ako more bez brehov. A boh chodil po vode. Ale raz si všimol, že na vode sa krúti čosi ako pena. „Kto si?“ opýtal sa. A ono vraví: „Neviem. Živý som, no nemôžem chodiť.“ A to bol aridnyk. Boh o ňom nevedel, lebo aj on bol ako boh, od prvopočiatku. Boh mu dal ruky i nohy a už chodia spolu ako bratia. Ale omrzelo ich chodiť vždy len po vode, boh sa rozhodol, že stvorí zem, nevedel však, ako vyniesť z morského dna hlinu, lebo boh poznal všetko na svete, len nič nevedel urobiť. A aridnyk vedel všetko, nuž vraví: „Ja sa tam ponorím.“ — „Ponor sa.“ Ponoril sa na dno, zhrabol za hrst hliny a trochu si schoval do úst pre seba. Vzal boh hlinu a rozsiel po mori. „Viac nemáš?“ „Nemám.“ Požehnal boh tej zemi a zem začala rásť. A rástla aj tá, ktorú mal satan v ústach. Rastie a rastie, už mu aj ústa rozťahla, nemôže dýchať, oči mu z jamiiek vyliezajú. „Vypľuj!“ radí mu boh. Aridnyk poslúchol a kam pľuvol, tam rástli hory, jedna vyššia než druhá, už-už sa dotýkali neba. Boli by aj nebo prepichli, keby ich boh nebol zaklial. Odvtedy prestali rásť . . .

Ivanovi nejde do hlavy, že hory sú také krásne, také veselé, a stvoril ich zlý duch.

— Rozprávaj, braček, ďalej, — prosí Ivan a Mykola znova začína:

— Na čo si aridnyk pomyslel, hneď aj spravil, taký bol zručný. A boh, keď chcel niečo mať, musel to od neho vylákať alebo ukradnúť. Narobil aridnyk oviec, spravil si husle a hrá a ovce sa pasú. Uvidel to boh, ukradol mu z nich a už pastierčili obaja. A tak všetko na svete — múdrosť, všakovaké kumšty — všetko je od neho, od satana. Alebo taký voz, kôň, muzika, mlyn či chalupa — to všetko vymyslel on . . . A boh len kradol a dával ľuďom. Tak je to . . .

Raz aridnyk premrzol, chcel sa zohriať a vymyslel oheň. Prišiel boh k ohňu a díva sa. A satan už vie, čo má boh za lubom. „Všetko si mi, vraví, pokradol, ale toto ti nedám.“ Ale aridnyk sa nestačil ani obzrieť, a boh už rozložil vatru. Tak sa nazlostil že pľuvol do božieho ohňa. A z tej sliny vzišiel nad ohňom dym. Predtým bola vatra bez dymu, čistá, a odvtedy dymí . . .

Mykola rozpráva a rozpráva, a keď náhodou spomenie čerta, Ivan sa prežehnáva pod kožúškom. A Mykola si odplúva, aby nečistý nemal nad ním moc . . .

Mykola ochorel a Ivan miesto neho dozerá na vatru. Oproti ohňu spí na lavici bača a v kúte, kde sa nepokojne vlnia tieň diežok, postonáva nemocný. V čiernom kotle vrije voda, dym sa hromadí hore pod strechou a vyletuje špárkami v šindľoch. Zavše nečistý dýchne do diery, dym sa vracia späť a štípe oči, ale to nič, človek aspoň nezaspí. A jednako sadá na viečka spánok. Aby ho Ivan odohnal, upiera oči do blkotajúceho ohňa. Musí ho strážiť, tú dušu poloniny, lebo ktovie, čo by sa stalo, keby ho neustrážil! Spod ťažkých polien sa na Ivana usmieva veselá pahreba, ale znevrady sa stráca. Pred očami mu už plávajú zelené škvrny, menia sa na lúčky, na smrekový les. Po lúčke stúpajú biele Maričkine nohy. Odhadzuje hrable a načahuje k nemu ruky. A v okamihu, keď Ivan už-už má na hrudi pocítiť mäkké Maričkino telo, z lesa vychádza rozzúrený medveď, plašia sa, utekajú biele ovce a oddeľujú ho od Maričky. „Bodaj ťa . . .! Vari som zaspal!“ Pahreba požmurkáva, bača chrápe a pod čiernou prikrývkou pohyblivých tieňov stone Mykola.

Nemal by už variť kuľašu, chystať ovčiarom raňajky?

Ivan vychádza z koliby.

Obklopuje ho ticho a chlad. Kdesi v ohradách dýcha dobytok, hrčia sa ovce, pri salašoch poblikávajú vatry. Ivana obstúpili ovčiaky, vystierajú preležané telo, hrabú zem a obtierajú sa o nohy. Čierne hory zaplavili doliny ako obrovská črieda. Prebývajú v takom tichu, že počujú aj dýchanie dobytky. A nad nimi sa rozprestrela obloha, tá nebeská polonina, na ktorej sa ako biele ovečky pasú hviezdy. Je ešte niečo na svete okrem tých dvoch polonín? Jedna dolu, druhá hore a medzi nimi sa ako drobná škvrnka černie pastier.

A možno nie je vôbec nič. Možno noc zatopila všetky hory, možno sa hory zrútili, rozdrvili všetko živé a v nekonečnom mŕtvom priestore bije pod kožúškom len Ivanovo srdce? Prenasleduje a trápi ho ako boľavý zub samota. Zviera mu hrdlo čosi veľké, nepriateľské, že by to bol ten ľahostajný pokoj, tá nehybná tíšina, ten sen nebytia? Cíti v hlave zrýchlený pulz krvi, udúša sa — a vtom sa strhol, s krikom a vzlykmi uteká na poloninu, aby spolu so svorkou štekajúcich psov prelomil ticho, rozbil noc na márne kúsky ako kameň okno. Och-och-och...! — ozývajú sa prebudené hory... Ha-ha-ha... — opakujú znepokojené vzdialené vrchy a znova všetko obomkne tíš. Ovčiaky sa vracajú, ceria na Ivana zuby a vrtia chvostami.

Ale tým sa to neskončilo. Zatúžil po slnku, po veselom šume rieky po teplom domácom ovzduší, po rozhovoroch s ľuďmi. Srdce mu naplnil žiaľ a sladká clivota. Vynárali sa spomienky, vlnili sa mu pred očami. Znezhody začul tiché: „Iva-an!“ Ktosi ho volal. Och! Zase: „Iva-an...!“

Marička? Kde sa tu vzala? Prišla na poloninu? V noci? Zablúdila a volá o pomoc? Alebo sa mu to len zdá? Nie, tu je. Div mu srdce nevyskočí z hrude, ale Ivan ešte váha. Ktorým smerom má ísť. A znova, po tretí raz dolieha k nemu odkiaľsi: „Iva-an...!“ Marička... je to ona... určite... Beží rovno za hlasom, ale víta ho len rokľa, do ktorej nemôže ani zostúpiť, ani sa tade dostať na poloninu. Stojí a nazerá do čiernej priepasti. Až tu si uvedomuje, že ho volá víla. Prežehnáva sa, napakane sa obzerá a vracia sa späť do koliby.

Je čas variť kuľasu. Do vriacej vody sype múku, mieša ju do kríža a čoskoro voňavá para splýva s vôňou dymu. Bača sa už preľahuje... Rozvidnieva sa. Ale kto ho volal? A čo keď to predsa len bola Marička?

Musí ta zájsť znova, teraz, keď je už vidnejšie. Zamieril na poloninu. Chladná rosa máča krpce, obloha sčervenela, zbledli hviezdy. Ivan vychádza na kopec — a krv mu tuhne v žilách. Kde je? Čo sa to s ním robí? Kam sa podeli hory? Zôkol-vôkol sa rozliali vody, potopili vrchy a polonina pláva sama v bezbrehom mori. Od Čornohory zadul vietor, vzduť hladina sa ticho vlní, kdesi v hĺbke rastie ešte neviditeľné slnko, a tam sa vynoril z mora celý sivý vrch a steká z neho voda. Ochladilo sa, na mori sa dvíhajú vlny a vrchy, jeden za druhým, vystupujú z bielej peny. Svet akoby sa znova narodil. Vody stiekli z vrchov a plynú už pod nohami, slnko už rozostlalo na oblohe lúče, už-už ukáže tvár, a z koliby sa nesie clivý hlas trembity a budí poloninu.

Tak Ivan trávil leto, kým polonina nespustla. Dobytok si rozobrali gazdovia a zohnali ho späť do dolín, dotrúbili trembity, krčí sa pošliapaná tráva a vietor nad ňou narieka ako nad nebožtíkom. Zostal len bača s vatrárom. Neodídu, zakiaľ ešte horí oheň, ten poloninský oheň, ktorý sa zrodil sám ako boh a sám aj zhasne. A keď sa aj oni vytratili, na skormútenú poloninu sa prihnali mátohy, snoria po kolibe i po košari, či im tam niečo nezostalo.

Darmo sa Ivan ponáhal z poloniny: nenašiel Maričku nažive. Deň pred jeho príchodom prechádzala cez Čeremoš a vzala ju voda. Nečakane sa prihnali dravé vlny, podrazili Maričkine nohy, potom ju hodili na pereje a niesli pomedzi skaly do doliny. Maričku odnášala voda a ľudia sa dívali, ako sa krúti vo víroch, počuli výkriky a volanie o pomoc, zachrániť ju však nemohli.

Ivan neveril. Určite v tom majú prsty Huteňukovci. Dozvedeli sa o ich láske a Maričku schovali.

Ale keď zo všetkých strán počul to isté, rozhodol sa, že vyhľadá telo. Muselo sa predsa zachytiť niekde na prúti, určite ho ľudia vytiahli. Išiel pozdĺž rieky a zhrýzal ho hnev a zlosť na jej večný šum, na zbesilé klokotanie.

Naozaj ho v jednej dedine našiel. Telo už preniesli na breh, ale Ivan v ňom Maričku nepoznal. To nebola Marička, lež aký-

si zdrap, modrá zakrvavená hmota odretá ako v mlyne riečnym kamením . . .

Ivanovi zovrel srdce veľký žiaľ. Najprv chcel skočiť zo skaly do víru: „Na, zožer aj mňa!“ Ale potom ho tupá bolesť zahnała do hôr, ďalej od rieky. Pritískal si uši, aby nepočul zradný šum, ktorý pohltil posledný dych jeho Maričky. Blúdnil lesom medzi skalami a vývratmi ako medveď, čo si vylizuje rany, a ani hlad ho neprinútil zísť do dediny. Zbieral černice, čučoriedky, pil vodu z potokov, a tak sa pretíkal. Potom zmizol. Ľudia si mysleli, že zahynul od veľkého žiaľu, a dievčatá zložili o ich láske a smrti pesničky a rozniesli ich po horách. Šesť rokov nebolo o ňom ani chýru ani slychu, až na siedmy sa znezdružď ukázal. Vycivený, čierny, oveľa starší, než v skutočnosti bol, ale uzmiernený. Rozprával, že pastierčil na uhorskej strane. Ešte rok sa ponevierał, a potom sa oženil. Musel sa predsa chytiť gazdovstva.

Keď umlkli výstrely z pištolí a dozneli svadobné piesne, a keď žena prihnała do ohrady ovce a kravy, Ivan sa cítil celkom spokojný. Jeho Palahna, hrdá, zdravá dievka s hrubým hlasom a hrvoľatým krkom, bola z bohatého rodu. Pravda, potrpela si na honosné šaty, nemálo peňazí sa vyhodilo na hodvábne šatky a na drahé náhrdelníky, ale nech! Pri pohľade na ovečky, bľachiace v ohradách, na pestré stádo, na kravy, čo zvonili a bučali na lesných lúkach, zabúdal na žiaľ.

Teraz sa už mal o čo starať. Nebažil po bohatstve — nie preň žije Hucul na svete — naplňal mu srdce radosťou sám chov dobytká. Čím je dieťa matke, tým jemu bolo hoviadko. Všetok čas, všetky myšlienky zaplnila starosť o seno, o to, aby dobytok nehladoval, neochorel, aby ho niekto neuriekol, aby sa ovce šťastne kotili a kravy telili. Vždy a všade číhalo nebezpečenstvo, musel ustavične chrániť dobytok pred hadmi, divou zverou i bosorkami, ktoré všelijakým spôsobom odoberali kravám mlieko a privádzali hoviadka do záhuby. Musel vedieť okiadať, čarovať, zbierať liečivé byliny a zariekať. Palahna mu pomáhala. Bola z nej dobrá gazdiná a Ivan sa s ňou delil o večné trampoty.

— Dal nám pánboh pekných susedov! — žalovala sa mužovi. — Vošla onehdy do maštale Chyma, pozrela na jahnenca a spľasla dlaňami: „Jéj, či sú krásne!“ No, zbohom, myslím si.

Ešte ani prah neprekročila, a dve ovčičky sa zapotácali — a bolo po nich . . . Aby ťa parom vzal, bosorka . . .

— A ja takto v noci idem okolo jej chalupy, — rozprával Ivan, — a čo nevidím: kotúľa sa čosi okrúhle ako kĺbko. A svieti ani hviezda. Zastal som a pozerám, a ono po lúčke a šups cez plot rovno do Chyminých dverí . . . Ejha . . .! Keby som sa bol dovtipil a stiahol gate, možno by som bosorku chytil, ale takto . . .

Na druhej strane, na najbližšom kopci, býval druhý sused — Jura. Povrávalo sa, že ten zariekavač krupobitia a čarodejník, je ako boh, všetko vie, všetko zmôže. Vo svojich mocných rukách držal nebeské i pozemské sily, smrť i život, zdravie dobytká i človeka. Ľudia sa ho báli, ale potrebovali ho všetci.

Zavše sa naňho obrátil aj Ivan, no zakaždým, keď sa stretol s prenikavým pohľadom čiernych strigónskych očí, si nepozorovane odplul: „Bodaj by si oslepol . . .!“

Ale predsa len ich najväčšmi hnevala Chyma. Stará úskočná baba, navonok vždycky prívetivá, sa večer premieňala na bieleho psa a snorila po susedných dvoroch. Ivan do nej neraz hádzal sekerou či vidlami a odháňal preč.

Strakuša im pred očami chradla a dávala čoraz menej mlieka. Palahna vedela, kto má v tom prsty. Striehla, zariekavala, niekoľko ráz za večer behala ku kravám, ba vstávala aj v noci. Raz spustila taký krik, že Ivan vybehol na dvor ako pomätený a musel odháňať od prahu veľkú žabu, ktorá sa už chystala skočiť do maštale. Ale žaba zrazu kamsi zmizla a za plotom už pišťal Chymin hlások:

— Dobrý večer, susedkovia . . . che-che . . .

Nehanebnica.

Čo všetko tá rodená bosorka nestvárala! Premieňala sa na plátno, čo sa beľelo za súmraku pod lesom, plazila sa ako had alebo sa kotúľala po kopcoch v podobe priesračného kĺbka. A napokon vypíjala mesiac, aby bola tma, keď šla k cudziemu dobytku. Nejedem sa veril, že videl, ako dojí trlicu: zatlačie do nej štyri kolíky ako struky — a nadojí plný hrotok.

Ivan mal plnú hlavu starostí. Nebolo času obzrieť sa späť. Na gazdovstve si ani len na chvíľu neoddychol, život dobytká bol tak úzko spojený s jeho vlastným životom, že to odháňalo všetky ostatné myšlienky. No niekedy, keď upieral oči na zele-

né lúčky, kde odpočívalo v kôpkach seno, alebo na hlboký zadumaný les, celkom nečakane k nemu odtiaľ doliehal dávno zabudnutý hlas:

*Mysli na mňa ráno večer,
kým sa zlé dni minú,
ja ťa budem vyvolávať
sto ráz za hodinu.*

A hneď aj nechával prácu a niekam sa vytrácal.

Hrdá Palahna, čo bola zvyknutá šesť dní v týždni pracovať a odpočívala len vo sviatok, vystatujúc sa parádnyimi šatami, mu takéto chúťky ostro vyčítala. Ivan sa hneval:

— Drž hubu! Staraj sa o seba a mne daj pokoj . . .

Zlostil sa sám na seba: „Načo to všetko!“ a s pocitom viny odchádzal k dobytku.

Prinášal mu chlieb či hrudku soli. S dôverčivým bučaním sa k nemu načahovali beluša i plavuša, vyplazovali teplý červený jazyk a so soľou mu lízali aj ruky. Vľúdne naňho hľadeli vlhké lesklé oči a teplá mliečna vôňa vemena a čerstvého hnoja vracali stratený pokoj a rovnováhu.

V košiarí ho obliehalo celé more oviec, maličkých a okrúhlučkých. Barany a bahnice dobre poznali svojho pána, s radostným blakotom sa mu obtierali o nohy. Prehraboval sa prstami v huňatej vlně, alebo s otcovskou nehou bral na ruky jahňa — a vial nad ním dych poloniny, volal ho do hôr. A bolo mu ľaliko na srdci.

Inakšiu radosť nepoznal.

Lúbil Palahnu? O tom nikdy nerozmýšľal. On je gazda, ona gazdiná, a hoci nemali deti, bol tu dobytok — mohli si žiadať viac? Gazdovstvo prekvitalo, Palahna pribrala a kypela zdravím, fajčila fajku ako Ivanova matka, nosila honosné hodvábne šatky a na hrvoľatom krku sa jej blyšťalo toľko koráľov, že ostatné ženy div nerozhodilo od závidi. Chodili spolu do mesta alebo na púte. Palahna si sama sedlala koňa a vkladala červený krpec do strmeňa tak pyšne, akoby jej patrili všetky hory. Na odpustoch boli ľudia a vzdialení príbuzní, penilo sa pivo, tiekla pálenka, zlietali sa všakové chýry z ďalekých hôr, Ivan objímal mladice, Palahnu bozkávali cudzí muži — bolo v tom niečo

divné? — a spokojní, že tak krásne strávili čas, vracali sa znova ku každodenným starostiam.

Aj k nim prichádzali na návštevu vážení gazdovia.

— Pozdrav pánboh. Ako sa má žena, hoviadka sú zdravé?

— Zdravé, a vy?

Sadali, ťažkí v ovčích kožuchoch, za vyrezávaný stôl, jedli z jednej misy čerstvú kuľašu a zapíjali štipľavým kyslým mliekom.

Tak plynul život.

Vo všedné dni práca, vo sviatok čary.

Na Štedrý deň Ivan mával akúsi zvláštnu náladu. Predchnutý čímisi tajomným o posvätným robil všetko rozvážne, akoby odbavoval bohoslužbu. Rozkladal nový oheň, na ktorom Palahna uvarí večeru, stlal seno na stôl i pod stôl a s plnou vierou bučal ako krava, bľachal ako ovca a erdžal ako kôň, len aby sa darilo dobytku. Okiadzal chalupu i maštal, aby odohnal divú zver i bosorky, a keď Palahna, rozpálená od ustavičného pobiehania, napokon spoza závesu dymu oznamovala, že je hotových všetkých dvanásť jedál, Ivan skôr než zasadol za stôl, odniesol štedrú večeru dobytku. Ten musel prvý ochutnať plnenú kapustu, slivky, bôb a sladkú kašu, ktoré preň tak starostlivo pripravovala Palahna. Ale to nebolo všetko. Patrilo sa pozvať na štedrú večeru aj všetky nepriateľské sily, pred ktorými sa mal celý život na pozore. Bral do jednej ruky miskú s pokrmom, do druhej sekeru a vychádzal von. Zelené hory, oblečené do bielych huní, načúvali so zatajeným dychom, ako na oblohe zvonilo zlato hviezd; mráz blýskal strieborným mečom, roztínajúc zvuky v ovzduší, a Ivan vystieral ruku, volal z tej mrazivej prázdnoty na štedrú večeru všetkých čiernokňažníkov, čarodejníkov, vykladačov z hviezd, lesné vlky a medvede. Volal búrku, aby k nemu láskavo prišla na sýte pokrm, na pálenku, na svätú večeru — ale nik ho nevypočul, nik neprichádzal, hoci Ivan prosil tri razy. Nato ich zakliol, aby sa neukazovali nikdy — a uľahčene si vydýchol.

Palahna čakala v izbe. Oheň v peci sa unavil a spal, ticho driemala pahreba, pokrm odpočívali na sene, z kútov sa širil štedrovečerný pokoj, v ústach sa im zbiehali sliny, ale ešte si nesmeli sadnúť za stôl. Palahna pozrela na muža, obidvaja svorne pokľakli a prosili boha, aby pripustil k večeri duše pridláve-

ných drevorubačov, dokaličených furmanov, utopencov, na ktoré sa zabudlo a nezostalo po nich ani pamiatky. Nik si na ne nespomenie, takže tie úbohé duše sa trápia v pekle, čakajú na Štedrý večer . . .

A keď sa tak modlili, Ivan bol presvedčený, že za chrptom mu plače nachýlená Marička a neviditeľné duše nečakane zomretých sa usádzajú na lavicu.

— Fúkni, prv než si sadneš! — upozorňovala Palahna.

Ale Ivan to vedel aj bez nej. Starostlivo ofúkol miesto na lavici, aby nepridlávil nejakú dušu, až potom si sadol za stôl . . .

Na Silvestra prichádzal k dobytku do maštale sám boh. Na vysokej oblohe horeli jasné hviezdy, treštal krutý mráz a sivý boh išiel bosý po kyprom snehu a ticho otváral maštalné dvere.

Keď sa Ivan v noci zobudil, nastražil uši a zdalo sa mu, že počuje, ako sa lahodným hlasom pýta: „Či ste, hoviadka, dobre nakímené, napojené? Stará sa o vás gazda?“ Ovce radostne bľáčali, veselým bučaním sa ozývali kravy — gazda ich opatruje dobre, svedomito, napája, kŕmi a práve im vyčesal srst'. Teraz ho pánboh určite obdarí prírastkom.

Obdaril. Ovečky sa pokojne kotili, privádzali na svet jahnenca, kravy sa šťastne telili.

Palahna večne zaklínala a čarovala. Rozkladala pri dobytku oheň, aby sa leskol a bol krásny ako božie svetlo, aby k nemu nemal prístup zlý duch. Robila všetko možné, len aby kravy boli tiché ako koreň v zemi, aby dávali toľko mlieka, koľko je v potoku vody. Takto nežne sa dobytku prihovárala:

— Ty budeš živiť mňa a môjho gazdu, a ja sa budem o teba starať, hoviadko, aby sa ti ľahko spalo aby si nebučalo, aby bosorka nevyslédila, kde si nocovalo, kde si stálo, aby ťa nik neuriekol . . .

Tak plynul život, život dobytku a ľudí, a zlieval sa dovedna ako dva horské pramienky do jedného potoka.

Zajtra je veľký sviatok. Teplý Jurij preberá od studeného Dmytra kľúče a s nimi aj vládu nad svetom. Vzduť vody, na ktorých pláva zem, nadnesú hory i doliny bližšie k slnku. Jurij okrášli lesy i lúčky, ovce obrastú vlnou ako zem trávou a lúky si odpočinú od dobytku pod hustou zelenou prikrývkou. Zajtra príde jar, slnečný radostný deň, no už dnes na horách kvit-

nú ohne a modrý dym zahaľuje smreký priezračným závojom. A len čo sa schýlilo k večeru, odkvitli vatry a dym odletel na nebo, radostne zabučal dobytok prehnaný cez pahrebu, aby bol v lete svižný ako oheň, aby sa množil ako popol vo vatre.

Pred sviatkom sa líhalo neskoro, hoci bolo treba zavčas vstávať.

Palahna sa zobudila na svítaní. „Mám, nemám?“ rozmýšľala nahlas, ale hneď si spomenula, že je sviatok a že musí na lúčku. Odhrnula teplú prikrývku a zoskočila na zem. Ivan ešte spal, pec v kúte otvárala čiernu papuľu a pod ňou smutne cvrlikal svrček. Palahna si rozviazala košeľu, zhodila ju zo seba, postála nahá uprostred izby, a bojazlivo sa obzerajúc na Ivana, zamierila k dverám. Dvere zaškrípali a ranný chlad jej oviol telo. Hory ešte spali. Spali smreký pripomínajúce prísnych mníchov, zarosené lúčky i modré, zahmlené vrchy. Studená vlhká hmľa vystupoval aj z údolia, načala biele huňaté laby k čiernym smrekom a pod ešte vždy bledou oblohou hovoril zo sna Čeremoš.

Palahna kráčala po mokrej tráve a trochu sa v rannom chlade chvela. Bola si istá, že ju nik neuvidí, a keby aj, čo na tom? Pravda, prekazil by čary. Na nič iné nemyslela. Ešte na Zvestovanie zakopala do mraveniska soľ, koláč a náhrdelník a teraz to išla odtiaľ vybrať. Pomaly si zvykla na chlad. Jej pevné telo, ešte nepoznačené materstvom, sa hrdo a voľne nieslo po mladej tráve, bolo ružové a svieže ako zlatý oblak presiaknutý teplým jarným dažďom. Napokon zastala pod bukom. Ale prv než rozhrabala mravenisko, zdvihla ruky a sladko sa vystrela, až v nej zaprašťali kosti. Vtom pocítila, že stráca silu. Prišlo jej nevoľno. Spustila nevládne ruky, pozrela pred seba a hneď sa aj prepadla do čiernej ohnivej priepasti a zostala tam.

Na druhej strane plota stál a hľadel na ňu čarodejník Jura.

Chcela naňho skríknúť, ale nemohla. Chcela si zakryť prsia, no nemala sil zdvihnúť ruky. Pokúšala sa utiecť, ale akoby bola vrástla do zeme. Stála tam bezmocná, takmer omdlievala a uprene sa dívala na dva čierne uhlíky, čo z nej vysávali všetku silu.

Napokon v nej prepukla zlosť. Všetky čary sú fuč! S nesmiernym vypätím v sebe tú zlosť rozvietila a nahnevane vykrikla:

— Čo zízaš? Nikdy si to nevidel?

Nespúšťajúc z nej oči, ktorými ju celú sputnal, blysol zubami:

— Takú ako vy, Palahna, som namojdušu nevidel.

A preložil nohu cez plot.

Videla dobre, ako sa približovali tie dva uhlíky, čo spálili jej vôľu, zostala však nehybne stáť na tom istom mieste v sladkom či v strachuplnom očakávaní.

Bol už blízko. Videla ozdobné švy kožúška . . . otvorené ústa, lesknúce sa zuby . . . nadvihnutú ruku . . . ovanulo ju teplo jeho tela, no ešte vždy sa nehýbala.

Až keď jej železné prsty zovreli ruku a pritiahli ju k sebe, až potom vykrikla, vytrhla sa a bežala domov.

Čarodejník stál s rozšírenými nozdrami a sprevádzal očami biele Palahnino telo, čo sa na tráve vlnilo ako voda v Čeremoši.

Potom, keď už Palahna zmizla, preliezol plot a zas po lúke rozsieval popol z včerajšieho ohňa, aby sa kravy, ktoré sa tu budú pásť, dobre telili, aby každá bahnica vrhla po dve . . .

Palahna pribehla domov nazlostená. Dobré, že aspoň Ivan nič nevidel. Ale ten jej susedko je fešáčisko, bodaj ho stislo! Nemohol si nájsť príhodnejšiu chvíľu . . .! Ale čert to ber . . .! A že sú čary fuč, s tým sa musí zmieriť . . . Váhala, či sa má Ivanovi o Jurovi zmieniť, alebo to nechať tak. Mohla by sa strhnúť bitka alebo hádka, a s čarodejníkom si neradno začínať . . . Mala mu jednu vylepiť a hotovo . . . Ale Palahna vedela, že by naňho nemohla dvihnúť ruku. Už pri myšlienke na to pociťovala v celom tele mdlobu, ruky i nohy jej opantávala akási sladká únava. Akoby horúci pohľad čiernych očí, lesk zubov v žiadostivých ústach snoval okolo nej hustú pavučinu. A nech by bola v ten deň robila čokoľvek, ustavične na sebe cítila Jurov pohľad.

Minuli už takmer dva týždne, a Palahna sa Ivanovi ani slovom nezmenila o tej príhode s Jurom. Len sa mu lepšie prizerala. Robilo sa s ním čosi zvláštne, zhrýzal ho akýsi smútok a oslaboval telo, z unavených očí hľadelo čosi starecké a mdlé. Očividne chudol, stával sa ľahostajným. Nie, Jura je krajší! Keby zatúžila po milencovi, zvolila by si Juru. Ale Palahna bola hrdá, nech si s ňou nasilu nik nezačína. Okrem toho sa na čarodejníka hnevila.

Raz sa stretli pri rieke. Palahne sa na okamih zazdalo, že je nahá, že jej celé telo omotala tenká pavučina. Ako vo sne začula:

— Ako ste sa vyspali, dušička?

Na jazyku sa jej vrtela odpoveď: „Dobré, a vy?“ Zdržala sa však, ohrnula pery, hrdo zdvihla hlavu a prešla popri ňom, akoby ho ani nevidela.

— A ako slúži zdravie? — začula za sebou druhú otázku. Ani sa neobrátila.

„No, teraz nás nečaká nič dobrého!“ pomyslela si naľakane.

A naozaj. Ivan ju privítal so správou, že zdochla ovca. Ale ovečky jej napodiv nebolo ani trošku ľúto. Naopak, chytila ju zlosť, že Ivan sa pre ňu toľko trápi.

Jura od tých čias už Palahne cestu neskrížil. A jednako naňho jednoducho myslela. Zvedavo a ochotne načúvala rozprávaniu o jeho sile a čudovala sa, čo všetko vie ten prudký Jura, ktorý nechcel vidieť krajšiu, než je Palahna! Bol statný, silný, všetko vedel. Na jeho slovo z ničoho nič hynul dobytok a človek chradol a trafil sa ako dym; mohol privolať smrť a darovať život, rozohnať mraky a zadržať krupobitie, ohňom čierneho oka nepriateľov obrátiť na popol a v ženskom srdci roznieť lásku. Jura, ktorý chcel Palahnu, ktorý k nej načahoval ruky ovládajúce svet, bol pozemským bohom.

Jej srdce sa zavše ešte trápilo pre kravy i pre muža, no inak sa jej vytrácali z neho ako sa rozplýva hmla, čo na chvíľu sadla na smrek. Roztúžená chodila na lúčku pod buk, a tam pociťovala na prsiach teplý Jurov dych, jeho železné prsty. Keby sa bol takto ukázal, bola by sa mu oddala.

Ale Jura neprichádzal . . .

Bol horúci deň. Ihrec sa strácal v hmle, zem sa parila, od Čornohory sa jednoducho valili mraky a spúšťal sa z nich dážď, na ktorý z boku svietilo slnko. Bolo tak sparno, že Palahna by sa za nič na svete neškriabala na grúň, keby sa jej nebol prisnil sen veštiaci nešťastie. Chcela sa pozrieť na kravy v lese. Naokolo stúpala para, akoby boli vreli horské potoky. V doline šumel Čeremoš. Tvrdo sa mu ležalo na skalách, nuž preskakoval z kameňa na kameň. Sotva však Palahna vyliezla navrch, od Čornohory mávol krídlom vietor a rozkýval stromy. „Len aby neprišla búrka,“ pomyslela si a obrátila sa tvárou k vetru. Ale asi prí-

de . . . Hučal pred ňou ťažký sivý mrak. Zdalo sa, že sama Čornohora sa vzniesla na oblohu a každú chvíľu sa spustí na zem, všetko rozdrví. Bežal pred ňou vietor, rozrážal smrek a hory i doliny odrazu sčernali ako po požari. Ísť ďalej, na to nemohla ani pomyslieť. Palahna sa schovala pod smrekové haluze. Smrek škripal. V diaľke tupo pohrmievalo, tiene, letiace po horách, zmývali farby a na vzdialených kopcoch sa ohýbala až po zem mladá smrečina. „Vyzerá to na krúpy,“ prestrašene si pomyslela Palahna a lepšie sa zababušila do kožúška.

A nad hlavou už hučalo. Kdesi tam na Čornohore čiernokňažníci vysekávali zo zmrznutých jazier ľad a duše zatratencov rýchlo ten ľad zbierali do vriec a odnášali do mrakov, aby ho rozliali po zemi. „Zničia všetky lúky, zasypú ich ľadom vo dne v noci budú bučať hladné hoviadka,“ pomyslela si trpko. Ale myšlienku pretrhol úder hromu. Zaknísali sa hory, vrcholce mladých smrekov sa dotkli zeme, zem sa vzopäla a všetko sa roztočilo vo víchre. Palahna sa ledva zachytila kmeňa a vtom ako cez hmlu zbadala akéhosi človeka, ktorý sa driapal hore. Zápasil s vetrom, rozťahoval nohy ako rak klepetá, chytal sa rukami za kamene a šplhal sa vyššie a vyššie. Hľa, už je blízko, celý sa zohol — beží — konečne je na hrebeni. Palahna spoznala Juru.

— Určite ide za mnou, — naľakala sa, no Jura ju zrejme nezbadal.

Obrátil sa čelom k mraku, jednou nohou kročil dopredu a zložil ruky na prsiach. Bol bledý ako stena, zaklonil hlavu a pochmúrny zrakom prevrtával sivý prízrak. Stál tak dlhú chvíľu, a mrak sa medzitým hrozivo približoval. Vtom ráznym pohybom hodil na zem klobúk. Vietor ho ihneď odniesol dolu a rozstrapatil Jurovi dlhé vlasy. A tu Jura namieril na mrak palicu, ktorú držal v ruke, a vykrikol do modrého klokotu:

— Stoj! Nepustím ťa . . .!

Mrak chvíľu rozmýšľal a potom odpovedal ohnivou strelou.

— Och! — zakryla si Palahna rukou oči, keď sa roztrhli hory.

Ale Jura sa ani nepohol a vlasy sa mu vlnili ako háďatá v hniezde.

— Ach! Ty takto! — skríkol Jura na mrak. — Nuž ťa teda zaklínam. Zaklínam vás, hromy i blesky, chmáry i oblaky, odhá-

ňam vás naľavo, na lesy a vody . . . Rozplyňte sa ako vietor po svete . . . Rozčesni sa, roztrhni sa, tu nemáš čo robiť . . .

Ale mrak len pohrdlivo mávol ľavým krídlom a začal sa obracať napravo, nad lúky.

— Beda, prebeda! — zalomila ruky Palahna. — Načisto nám znivočí seno . . .

Jura sa však nechcel poddať. Len ešte väčšmi zbledol a oči mu potemneli. Mrak napravo, aj on napravo, mrak naľavo, aj on naľavo. Behal za ním, zápasil s vetrom, kýval rukami, hrozil palicou. Kľučkovali po stráni, zavracať mrak, mocoval sa s ním, zastavoval ho . . . Taák, ešte trošku, ešte z tejto strany . . . Cítil v hrudi silu, hádzal blesky z očí, pozdvihoval ruky a zaklínal. Vietor mu rozvieval kužúšok a vrážal do prs, mrak chrčal, prskal hromy, zalieval oči dažďom, triasol sa nad hlavou hotový spadnúť na zem, a Jura, celý spotený a udychčaný na smrť, behal po grúni ako šialenec. Cítil, že slabne, že v prsiach má prázdno, že vietor mu odtrháva od úst hlas, dážd' zalieva oči, mrak premáha, no predsa len pozbieral sily a zdvihol k nebu krátku palicu:

— Stoj . . .!

A mrak sa hneď zastavil. Začudovane zdvihol predný okraj, vzopol sa ako kôň na zadné nohy, vzkypel od skrytého hnevu a už v zúfalej bezmocnosti prosil:

— Pusť ma! Kam sa podejem?

— Nepustím!

— Pusť! Hynieme! — žalostne volali duše, hrbiace sa pod ťarchou vriec naplnených krúpami.

— Aha! Teraz prosíš . . .! Zaklínam ťa: strať sa mi z očí, choď do priepasti, kde neerdžia kone, nebučia kravy, nebľačia ovce, nelietajú vrany, kam nedoletí ľudský hlas . . . Ta ťa pustím . . .

A čudná vec — mrak počúvol, pokorne sa obrátil naľavo a rozviazal vrecia nad riekou, zasypávajúc hustými krúpami štrkovitý breh. Biely záves zakryl hory a v hlbokom údolí čosi vrelo, lámalo sa a duto hučalo. Jura klesol na zem a ťažko dýchal.

A keď mrak roztrhli slnečné lúče a hneď sa aj usmiala mokrá tráva, Jura ako vo sne zbadal, že k nemu beží Palahna. Žiarila ako slnko, keď sa nad neho naklonila a rozrušene sa pýtala:

— Nestalo sa ti, Juričko, nič zlého?

— Nič, dušička, nič . . . Pozri! Zahnal som búrku . . .

A načiahol k nej ruky . . .

Tak sa Palahna stala Jurovou milenkou.

Ivan sa Palahne čudoval. Už predtým sa parádila, ale teraz akoby ju bolo niččo posadlo. Nosila aj vo všedné dni drahé a pekne vyšívane hodvábne šatky, bohato lemované zápasky a na krk si vešala ťažké náhrdelníky. Zavše sa vytrácala z domu a vracala sa neskoro, rozpálená, strapatá, akoby si bola vypila.

— Kade sa vláčiš?! — hneval sa Ivan. — Pekná gazdiná! Ale Palahna sa len usmievala.

— Vari sa už nesmiem ani zabaviť . . .? Chcem si užiť. Len raz žijem na svete.

Už je to raz tak, náš život je krátky — blyсне sa a zhasne. Ivan bol tej istej mienky, ale Palahna predsa len zachádzala pridaleko. Deň čo deň popíjala v krčme s čarodejníkom Jurom, verejne sa s ním bozkávala a objímala a vôbec sa netajila, že má milenca. Nie je prvá ani posledná! Ešte sa nestalo, čo svet svetom stojí, aby sa žena držala len jedného.

O Palahne a Jurovi hovorila celá dedina, dupočul sa to aj Ivan, ale všetko prijímal ľahostajne. Keď čarodejník, tak čarodejník, Palahna rozkvitala a bola veselá, no Ivan chradol a strácal sily. Sám sa tej zmene čudoval. Čo sa to s ním stalo? Viditeľne slabol, neprítomné, ba až akési vodnaté oči mu zapadli a prestal ho baviť život. Ani dobytok ho už netešil. Porobil mu niekto, zariekol ho? Nie, kvôli Palahne sa netrápil, ani nepocíťoval v srdci krivdu, a jednako sa pre ňu s Jurom pobil.

Nie zo zlosti, ale preto, že sa tak patrilo, keď už ich ľudia zviadli dokopy. Keby nie Semen, jeho pobratim, ktorý sa Ivana zastal, možno by sa nebolo nič stalo.

Keď sa totiž Semen stretol s Jurijom v krčme, udrel ho po tvári.

— Ty darmožráč, čo nedáš Palahne pokoj, tvoja ti nestačí? Ivan sa zahanbil a vyskočil na Juru:

A jeho sekerka sa mihla Ivanovi pred očami.

— Aby ťa parom schytil . . .!

— Zbojník akýsi . . .!

— Na, tu máš.

Ivan sekol prvý, rovno do čela. Ale Jura, i keď ho zaliala krv, stihol zaťat Ivanovi medzi oči a zakrvavil mu tvár i hrud'. Obidvaja boli oslepení prúdom horúcej krvi, a predsa kresali sekerkou o sekerku, udierali jeden druhému do hrude. Tie červené masky, z ktorých sa parila krv, tancovali tanec smrti. Jura už mal dokaličenú ruku, ale vtom šťastným úderom zlomil Ivanovu sekerku na dvoje. Ivan sa zohol, očakávajúc smrť, Jura však ovládol svoj hnev a hrdým gestom odhodil zbraň.

— Na bezbranného so sekerou nejdem . . .!

Nato sa chytili za pasy.

Ledva ich od seba odtrhli.

Nuž čo, Ivan si vymyl rany, zafarbil Čeremoš krvou a šiel medzi ovce. Tam našiel pokoj a útechu.

Ale bitka nepomohla. Všetko zostalo po starom. Palahna sa naďalej vytrácala z chalupy, naďalej chradol Ivan. Počernel, bol už len koža a kosť, oči mu zapadli ešte hlbšie, zožierala ho horúčka, podráždenosť a nepokoj. Ba stratil aj chuť do jedla.

„Určite má v tom prsty ten čarodejník,“ roztrpčene uvažoval Ivan, „siahla mi na život, chce ma znieť zo sveta, nuž ma vysušuje . . .“

Bol pri vedomkyni, zariekala, ale nič nepomáhalo: ten čarodejník je zrejme silnejší.

Ivan sa o tom presvedčil na vlastné oči. Keď onehdy prechádzal okolo Jurovej chalupy, začul Palahnin hlas. Že by ona? Zaseklo mu dych.

Pritisol si rukou srdce a priložil ucho k vrátam. Nemýlil sa. Bola to Palahna. Ticho sa zakrádal popri plote, hľadal štrbinu, ktorou by mohol nazrieť do dvora. Nakoniec sa mu podarilo nájsť akúsi dierku a hneď aj zbadal Palahnu i čarodejníka. Schýlený Jura držal pred Palahnou hlinenú bábiku a pichal do nej prstami od nôh až po hlavu.

— Zatĺkam kolík tuto — a vysychajú ruky a nohy. Do brucha — trápi ho brucho, nemôže jesť . . .

— A keby si zatĺkol do hlavy? — pýtala sa zvedavá Palahna.

— Hneď by otrčil krpce . . .

Veď sa to sprisahali proti nemu . . .!

Kruté poznanie Ivana úplne omráčilo. Preskočiť tak plot

a na mieste ich oboch zabiť. Stisol v ruke sekerku, zmeral očami plot, znevrady však ochabol. Slabosť a ľahostajnosť mu zasputnali celé telo. Načo? Aký to má význam? Čo mu je súdené, to ho neminie. Striaslo ho, nevládne spustil sekerku a pobral sa ďalej. Vliekol sa sklúčený, necítil zem pod nohami, zišiel z cesty. Pred očami sa mu mihali červené kruhy a rozplývali sa po horách.

Kam išiel? Ani sám nevedel. Blúdil bez cieľa, škriabal sa hore, zostupoval a vystupoval, kade ho nohy niesli. Napokon zbadal, že sedí nad riekou. Klokotala a šumela mu pri nohách zelená krv hôr, nechápavo hľadel do bystrého prúdu, kým sa mu v unavenom mozgu nezabysla prvá jasnejšia myšlienka: na tomto mieste kedysi prechádzala na druhý breh Marička. Tu ju vzala voda. Potom sa už spomienky vynárali jedna za druhou, naplňali prázdnu hrud'. Znova uvidel Maričku, jej milú láskavú a úprimnú tvár, počul jej hlas, jej pesničky... „Mysli na mňa ráno, večer, kým sa zlé dni minú, ja ťa budem vyvolávať sto ráz za hodinu...“ A teraz tu z toho všetkého už nič nie je. Nie je a nikdy sa nevráti, ako sa nikdy nevráti pena, čo odplávala s vodou. Kedysi Marička a teraz on... Už sa jeho hviezdíčka sotva drží, už sa chystá spadnúť. Lebo čo je náš život? Záblesk na nebi, čerešňový kvet... krehký a krátky.

Slnko sa skrylo za hory, v tichých večerných tieňoch dymili huculské chalupy. Modrý hustý dym unikal cez štrbiny v strechách, zahaľoval obydľia, čo kvitli na zeleni hôr ako veľké belasé kvety.

V Ivanovom srdci sa zahniezdila clivota, duša túžila po čomsi krajšom, i keď neznámom, chcela do iného, krajšieho sveta, kde by si mohla odpočinúť.

A keď nadišla noc a čierne hory zablikali svetlami osamelých chalúp, ako príšery zlými očami, Ivan pocítil, že nepriateľské sily sú mocnejšie než on, že už v zápase s nimi podľahol.

Ivan sa zobudil.

— Vstávaj, — budila ho Marička. — Ideme.

Pozrel na ňu a ani trošku sa nezačudoval. Dobré, že Marička konečne prišla.

Vstal a nasledoval ju.

Mlčky stúpali hore stráňou, a hoci sa už zotmelo, Ivan jas-

ne videl vo svetle hviezd jej tvár. Preliezli ohradu, ktorá oddeľovala lúčku od lesa, a vošli do hustej smrečiny.

— Prečo si tak schudol? Azda len nie si chorý? — ozvala sa Marička.

— Za tebou, dušička... za tebou som smútil... — Nepýtal sa, kam idú. Bolo mu s ňou tak dobre.

— Pamätáš sa, Ivanko, ako sme sa tu v lese schádzali: hral si mi a ja som ťa objímala okolo krku a bozkávala milé vlásky?

— Och, pamätám sa, Marička, do smrti na to nezabudnem...

Videl pred sebou Maričku, ale čudoval sa tomu, vedel totiž, že to nie je Marička, lež víla. Išiel vedľa nej, bál sa ju pustiť dopredu, aby nemusel hľadiť na krvavú dierku v chrbte, cez ktorú vidno srdce, vnútornosti a vôbec všetko, ako to už u víl býva. Na úzkych cestičkách sa túlil k Maričkinmu teplému telu, len aby išli bok po boku, len aby nezostal vzadu.

— Už dávno som sa ťa chcela spýtať: prečo si ma udrel po tvári? Vtedy, pamätáš sa, keď sa bili naše rody a ja, len čo som zbadala krv, utiekla som pod voz a triasla sa tam...

— Potom si utiekla, ja som ti hodil stužky do vody a ty si mi dala cukrík...

— Zamilovala som sa do teba na prvý pohľad...

Zachádzali hlbšie do lesa. Čierne smreky nad nimi láskavo rozťahovali huňaté laby, akoby im žehnali, všade panovalo nerušené, do seba uzavreté ticho, len v dolinkách sa s hukotom trieštila spenená voda vrtošivých potokov.

— Raz som ťa chcela nastrašiť a schovala som sa. Zahrabala som sa do machu, zaryla do papradia a ani nedýchala. Volal si, hľadal si ma, div si neplakal. A ja som ležala a dusila v sebe smiech. A keď si ma napokon našiel, čo si so mnou urobil...?

— Cha-cha!

— Nehanebník...

Milo našpúlila pery a šibalsky naňho pozerala.

— Cha-cha! — smial sa Ivan.

— Cha-cha! — smiali sa obaja pritúlení k sebe.

Pripomenula mu všetky detské zábavy, studené kúpele v potokoch, žarty a spievanky, obavy i radosti, horúce objatia i bolestné rozlúčky. Všetky tie milé drobnôstky, ktoré im zohrievali srdcia.

— Ivanko, prečo si sa tak dlho nevracal z poloniny? Čo si tam robil?

Už-už jej chcel vyrozprávať, ako ho na polonine vábila Maričkiným hlasom víla, ale odohnal tú spomienku. Cítil vnútornú rozpoltenosť. Čosi mu vravelo, že má pred sebou Maričku, zároveň však vedel, že Maričky na svete niet, že ho to niekto iný vedie do neznáma, do priepasti, aby ho tam zahubil. A jednako mu bolo dobre, šiel za jej smiechom, za jej dievčenským štebotom, nebál sa ničoho, šiel ľahko a veselo ako kedysi.

Všetky starosti a trampoty, strach zo smrti, Palahna i ten prekliaty čarodejník — všetko niekam zmizlo, niekam odletelo, akoby to bol len sen. Bezstarostná mladosť ho znova vodila po týchto neobývaných kopcoch, takých mŕtvych a pustých, že sa tam nemohol udržať ani šepot lesa — odnášali ho dolu šumiace potoky.

— A ja som ťa jednoducho vyzerala, jednoducho čakala, kedy sa vrátiš z poloniny. Nejedla som, nespala, pesničky som postrácala, svet ma omrzol... Pokiaľ sme sa milovali, kvitli aj pne jedlí, a keď sme sa rozlúčili, mladé stromy zvädli...

— Nehovor tak, Marička, nehovor tak, milá... Teraz sme už zas spolu a zostaneme spolu navždy...

— Navždy? Cha-cha...

Ivan sa zachvel a zastal. Suchý zlovestný smiech ho pichol do srdca. Nechápavo na ňu pozrel.

— Smeješ sa, Marička?

— Čo to vravíš, Ivanko! Nesmiala som sa. To sa ti len zdalo. Už si sa unavil! Ťažko sa ti ide? Poďme ešte kúsok, Poďme...!

Prosíkala, nuž Ivan vykročil ďalej, mocne sa jej tisol k plecu a prial si len jedno: ísť tak, aby nezaostal, aby nevidel, že Marička má namiesto šiat, namiesto chrbta... Ach, že tam má... nechcel na to ani pomyslieť.

Les bol čoraz hustejší. Z húštiny, kde trúchnateli mŕtve smrekky a rástli jedovaté huby — hadovky a holubinky, sa šíril ťažký pach hnijúcich pňov, pach lesného cintorína. Pod slizkým machom chladli veľikánske kamene, obnažené korene smrekov sputnávali cestičky pokryté vrstvou suchého ihličia.

Šli ďalej a ďalej, ponárali sa hlbšie do chladných a nevlúdnych vrchovinných lesov.

Znevrady sa Marička zachvela a ostala stáť. Natiahla krk a načúvala... Ivan si všimol jej znepokojenú tvár, stiahnuté obočie. Stalo sa niečo? No Marička ho zahriakla priložila prst na ústa a hneď aj zmizla. Bolo to také nečakané a zvláštne, že sa nestačil spamätať.

Čoho sa naľakala, kam a prečo utiekla! Postál chvíľu na mieste v nádeji, že sa čoskoro vráti, ale keď dlho neprichádzala, ticho zavolať:

— Marička...!

Zvolanie pohltit chlpatý záves smrekových vetiev a zas bolo ticho.

Ivan sa znepokojil. Chcel hľadať Maričku, ale nevedel kde, lebo nepostrehol, ktorým smerom zmizla. Ešte v tom lese zabľúdi alebo spadne do priepasti. Nemal by rozložiť oheň? Marička oheň uvidí a vráti sa.

Nahádzal suché vetvičky na kopu a zapálil. Vetvičky zaprašťali a hneď nato vyrazil zospodu dym. A keď sa skrútol nad ohňom, poskočili tiene kostnatých smrekov a zaľudnili čistinku.

Ivan si sadol na peň a poobzeral sa okolo seba. Čistinka bola posiatá trúchnatými pňami, pichľavým pletivom špicatých smrekov, medzi ktorými sa vinulo malinčie. Spodné halúzky, tenké a suché, viseli ako ryšavá brada.

Ivana sa opäť zmocnil smútok. Opäť bol sám. Marička neprichádzala. Aby mu nebola dlhá chvíľa, zapálil si fajku a hľadel do ohňa. Marička predsa musí prísť! Zdalo sa mu, že počuje jej kroky a praskot ihličia pod nohami. No, konečne je tu... Chcel vstať a ísť jej v ústrety, ale nestihol.

Suché vetvičky sa ticho rozhrnuli a z lesa vyšiel nejaký človek.

Bol nahý. Celé telo mu pokrývali jemné tmavé chlpy, lemovali okrúhle dobrácke oči, prechádzali do končitej brady a zahalovali hrud'. Zakryl si veľké brucho rukami zarastenými srsťou a podišiel k Ivanovi.

Ivan ho ihneď spoznal. Bol to veselý čuhajstyr, dobrý lesný duch, ktorý chráni ľudí pred vílami. Bez milosti ich plieni: chytí a roztrhá.

Čuhajstyr sa dobrácky usmial, figliarsky zažmurkal a opýtal sa Ivana:

— Kade bežala?

— Kto?

— Víla.

„Hovorí o Maričke,“ naľakane si pomyslel Ivan a srdce sa mu prudšie rozbúšilo. „Tak preto utiekla...!“

— Nevie... Nevidel som, — ľahostajne odpovedal Ivan a ponúkol čuhajstyra:

— Sadnite si.

Čuhajstyr si sadol na peň, striasol zo seba suché lístie a prisunul nohy k ohňu.

Obidvaja mlčali. Lesný muž sa hrial pri vatre a hladil si okrúhle brucho a Ivan úporne rozmýšľal, ako by ho čo najdlhšie zadržal, aby Marička utiekla čo najďalej.

Čuhajstyr mu sám pomohol.

Figliarsky na Ivana zažmurkal a povedal:

— Nezatancuješ si so mnou?

— Čoby nie! — naradovane vyskočil Ivan.

Priložil na oheň čečinu, hodil pohľad na krpce, popravil si košeľu a čakal.

Čuhajstyr si podoprel boky huňatými rukami a už sa aj natriasal.

— Tak začni...!

Nuž čo, skúsím to.

Ivan dupol, vyhodil nohou, trhol celým telom, a už sa aj zvrátil v ľahkom huculskom tanci. Pred ním sa smiešne knísal čuhajstyr. Prižmuroval oči, pomliaskaval gambami, potriasal bruchom a jeho zarastené nohy neohrabane podupovali na jednom mieste, ohýbali sa a narovnávali ako medvedie laby. Bolo vidieť, že ho tanec rozohrieva. Už vyskakoval vyššie, spúšťal sa nižšie, dodával si guráže veselým mrmlaním a odľukoval ako kováčsky mech. Okolo očí sa mu perlil pot, teplé pramienky stekali z čela smerom k ústam, podpazušie a brucho sa lesklo ako konská šija. Čuhajstyr sa už dostal do varu:

— Po hajducky! Ešte raz! — kričal na Ivana a dubasil.

— Nakrivo...! Naslepo...! — rozohňoval ho Ivan. — Ho-ho! Keď tancovať, tak tancovať.

— Moja reč! — tleskal čuhajstyr a drepčil a krútil sa dookola.

— Cha-cha-cha! — plieskal sa Ivan po stehnách.

Kto vrazil, že už nevie tancovať?

Vatra sa rozhárala veselým plameňom a oddeľovala od tancujúcich tiene, čo sa krčili a zvíjali na čistinke zaliatej svetlom.

Čuhajstyr sa unavil. Každú chvíľu dvíhal ruku, špinavými prstami stieral z čela pot a už neskákal, len zľahka natriasal huňatým telom.

— Myslím, že stačí, — fučal čuhajstyr.

— Ale nie... ešte trošku.

Aj Ivan už klesal od únavy. Zohrial sa, bol mokrý ani myš, necítil si nohy, sotva lapal dych.

— Ešte ti zahrám do tanca, — povzbudzoval čuhajstyra a vytiahol spoza opaska píšťalku. — Ešte si, braček, takú nepočul...

Zahrál pieseň, ktorú sa naučil od čerta v lese: „Tu sú moje kozy...! Tu sú moje kozy...!“ a čuhajstyr, povzbudený tónmi piesne, zas vysoko vyhadzoval päty, blažene prižmuroval oči a zrejme zabudol na únavu.

Teraz už Marička mohla byť spokojná.

„Utekaj, dušička... neboj sa... tvoj nepriateľ tancuje,“ spievala píšťalka.

Srsť na čuhajstyrovom tele sa zlepila, akoby ten lesný duch práve vyliezol z vody a z otvorených, usmievajúcich sa úst vypúšťal pramienok sliny. Celý sa v žiari ohňa leskol, Ivan mu dodával guráže veselou muzikou, a sám vysilený, dotrápený, bláznivo podupoval po kameni, hoci mu už z nôh zleteli krpce...

Napokon čuhajstyr úplne zoslabol.

— Dost, už nemôžem...

Padol do trávy, zatvoril oči a ťažko dýchal. Ivan sa zvalil vedľa neho a odľukovali obaja.

Po chvíli sa čuhajstyr ticho zachichotal:

— Ej, ale som sa vyskákal...

Spokojne sa potľapkal po vypuklom bruchu, odkašlal si, rozčesal na prsiach srsť a zberal sa preč.

— Ďakujem ti pekne za tanec...

— Šťastnú cestu.

— Maj sa dobre...

Rozhrnul suché smrekové halúzky a vkĺzol do lesa.

Čistinku znova objala tma a ticho. Dohorievajúca vatra klipkala jediným červeným okom.

Ale kde bola Marička?

Ivan jej chcel toho toľko narozprávať. Cítil potrebu vylíčiť celý svoj život, hovoriť o túžbe po nej, o neradostných dňoch, o tom, ako ho zo všetkých strán prenasledovali nepriatelia, o nešťastnom manželstve... Ale kde je? Ktorým smerom šla? Naľavo? Zdalo sa mu, že ju naposledy videl na ľavej strane.

Pustil sa naľavo. Do húštiny. Smreký sa tu tak zhrčili, že horko-ťažko preliezal pomedzi drapľavé kmene. Suché spodné vetvičky mu pichali tvár. Nevšiml si ich. Brodil sa v hustej tme, potkýnal sa a ustavične narážal do stromov. Chvilkami sa mu zdalo, že ho niekto volá. Zastavoval sa a so zatajeným dychom nečúval. Ale v lese bolo také hlboké ticho, že šelest suchých vetvičiek, ktorých sa dotýkal plecom, mu pripadal ako hlučný praskot kmeňa podťatého sekerou. Ivan šiel ďalej, vystieral ruky ako slepec, ktorý pred sebou hmatká zo strachu, aby sa nezranil.

Vtom mu do uší doletel tichý, ledva postihnuteľný vzdych:

— Ivan...!

Hlas prichádzal zozadu, odkiaľsi z hĺbky, akoby sa prebíjal cez more ihličia.

To teda znamená, že Marička je inde.

Musela sa vrátiť späť. Ponáhľal sa, vrážal kolenami do smrekov, odhŕňal rukami vetvičky a prižmuroval oči, aby mu ich chvoja nevypichla. Noc akoby sa mu vešala na nohy, nepúšťala, no Ivan ju vliekol za sebou a rozrážal hrudňou. Blúdil už dlho, ale čistinku nie a nie nájsť. Svah, po ktorom práve išiel, sa zvažoval do údolia. Cestu mu prehrádzali balvany. Obchádzal ich, šmýkal sa na slizkom machu, potkýnal sa o tvrdé korene, chytal sa trávy, aby sa nezrútil.

A znova z rokliny, rovno spod nôh, k nemu doletel slabulinký hlások, pritlmený lesom:

— Iva-an...!

Chcel Maričke odpovedať, ale nemohol, začul by ho čuhajstyr.

Teraz už vedel, kde ju má hľadať. Pustí sa napravo a zide dolu. Ale tu bolo ešte strmšie, čudoval sa, ako odtiaľ mohla zliezť Marička. Pod Ivanovými nohami sa uvoľňovalo drobné kamenie a s tupým rachotom sa sypalo do čiernej hlbiny. Ale Ivan, vrtký a navyknutý na hory, vedel sa zastaviť na kraji úsutu a znova opatrne hľadal oporu. Zostup bol čoraz obťažnejší. Na jednom mieste sa takmer zrútil, iba v poslednej chvíli sa

zachytil o výčnelok skaly a zostal visieť na rukách. Nevedel, čo má pod sebou, ale cítil chlad a zlovestný dych priepasti, otvárajúcej nenásytnú papuľu.

— Iva-an! — stonala Marička kdesi v hĺbke a bolo to volanie lásky i prejav utrpenia.

— Už idem Marička! — zmietala sa mu v prsiach odpoveď, ale bál sa vypustiť ju von.

Celkom zabudol na opatrnosť. Skákal po kameňoch ako kamzík, otváral ústa a sotva lapal dych, zraňoval si ruky i nohy, narážal hrudňou do ostrých skál, strácal pôdu pod nohami a v omamnom ošiali, ktorý ho hnal do doliny, cítil len to, že ho súri drahý hlas:

— Iva-an...!

— Tu som! — zvolal Ivan a vtom pocítil, že padá dolu. Priepasť ho schmatla za krk a otočila. Lapal rukami vzduch, hľadal nohou kameň, ktorý sa pod ním odtrhol, a cítil, že letí do hĺbky, že ho preniká chlad a v tele má podivné prázdno. Ťažká čierna hora rozprestrela krídla smrekov a prudko ako vták vzlietla nad ním na oblohu. Mozog mu zachvátila prenikavá predsmrtná zvedavosť: na čo narazí? Pocítil praskot kostí, neznesiteľnú bolesť, celý sa skrčil — a potom sa všetko rozplynulo v červenom ohni, v ktorom zhorel jeho život...

Na druhý deň našli polomŕtveho Ivana pastieri.

Smutne ohlasovala trembita horám smrť.

Smrť tu má zvláštnu reč, ktorou sa prihovára k pustým vrchom. Na kamenistých cestičkách zvonili kopytami kone a v nočnej tme šuchotali krpce, keď sa z ľudských obydľí, zabudnutých v horách, ponáhľali k neskorým svetlám susedia. Klakali pred mŕtvym telom, kládli nebožtíkovi na hrud' peniaze — na prevoz duše — a mlčky si sadali na lavice. Sivé vlasy sa miešali s ohňom červených šatiek, zdravý rumenec so žltým voskom zvrastených tvárí.

Pohrebné svetlo splietalo sieť tieňov, rovnakých na mŕtvom i na tvárach živých. Natriasali sa hrvoľaté hrdlá bohatých gazdín, ticho svietili starecké oči pred vážnosťou smrti, múdry pokoj spájal život a smrť a všetkým ležali na kolenách drsné vyrobené ruky.

Palahna narovnávala plátno na nebožtíkovi a prstami cítila

chlad mŕtveho tela, zatiaľ čo teplý, sladkastý pach vosku stekajúceho po sviečkach vyvolával v prsiach žiaľ a zvieral hrdlo.

Pod oknom plakali trembity.

Zltá Ivanova tvár pokojne ležala na plátne, skrývajúc čosi pred svetom a pravé oko šibalsky hľadelo spod pootvoreného viečka na kôpku medenákov na prsiach, na zložené ruky, v ktorých horela sviečka.

Pri hlave mŕtveho odpočívala neviditeľná duša: ešte nesmela vyletieť z izby. Palahna sa k nej obracala, k tej osirelej dušičke muža, túliacej sa k nehybnému telu.

— Prečo sa mi neozveš, prečo sa na mňa nepodívaš, nepohladiš mi boľavé prsty? Ktorou cestičkou si sa vybral, odkiaľ ťa mám vyzeráť, muž môj milý? — vykladala Palahna a jej hrubý hlas prerušovali žalostné vzlyky.

— Pekne vykladá... — pokyvovali hlavami staré susedky a načúvali vzdychy rozplývajúce sa v šume ľudských hlasov.

— Pásli sme spolu na polonine ovce... A tu sa vám zdvihol studený vietor, ako v zime... Zúri metelica, nevidieť ani na krok, no on, nebožtík... — rozprával gazda susedom. A susedom sa chveli pery od vlastných spomienok, lebo patrilo sa potešiť skormútenú dušu, odlúčenú od tela.

— Odišiel si a mňa si tu nechal samu... S kým teraz budem gazdovať, kto mi pomôže opatrovať naše hoviadka...? — pýtala sa Palahna mužovej duše.

Cez otvorené dvere, rovno z tmavej noci, vstupovali do chalupy ďalší hostia a kľakali pred mŕtvym telom. Na Ivanovej hrudi cinkali medenáky, ľudia sa pomkýnali na laviciach, aby urobili miesto prichádzajúcim.

Hrubé sviečky sa pomaly topili, zatápali vo vosku ako v slzách, bledý plameň oblizoval dusný vzduch a nad pritlmeným hlukom visel modrý čmud zmiešaný s mdlým zápachom vosku a s výparmi tiel.

V izbe už bolo tesno. Nakláňali sa k sebe tváre, miešali sa teplé výdychy, spotené čelá zachycovali záblesky pohrebného svetlá, čo zapalovalo blikajúce ohne na lemovaných zápaskách, sukniach, na opaskoch a torbách. A izba sa zaplňala ďalšími hosťami, tiesniacimi sa už pri prahu.

Telo sa hýbalo. Kľzali sa po ňom ako sotva badateľný tieň belavé škvrny podobné lišajníkom.

— Muž môj premilený, čo si bez teba počnem... — nariekala Palahna. — Koho teraz pošlem do mesta, kto mi odtiaľ všetko prinesie, kto mi dá... —

A vonku to smutne oznamovala trembita a dodávala jej žiaľu. Nemala ho už biedna duša dosť?

Táto myšlienka sa akiste tajila pod ťarchou tiesnivého smútku, lebo ľudia pri prahu sa už začali hýbať. Najprv nesmelo podupávali nohami, strkali sa, zavše zaškrípala lavica, hlasy silneli a miešali sa v pridusenej vrave hlúčku. Vtom ťažký záves smútku rozťal vysoký ženský smiech a zdržiavaná vrava vybuchla ako plameň spod čiapky čierneho dymu.

— Hej ty, nosáľ, kúp odo mňa zajaca! — ozval sa z prostriedka hlboký mladý hlas a odpovedal mu pridusený smiech:

— Cha-cha! Nosáľ...!

— Nechcem.

Začínala sa zábava.

Tí, čo sedeli bližšie pri dverách, obrátili sa k mŕtvemu chrbtom, pripravení zapojiť sa do hry. Veselý úsmev im rozťahoval líca ešte pred chvíľou zahalené smútkom a zajac bežal ďalej a dostával sa až k nebožtíkovi.

— Cha-cha, hrbáč...! Cha-cha, chromý...!

Smiech rozkýval plamienky, sviečky dymili.

Hostia jeden po druhom vstávali z lavíc a rozchádzali sa do kútov, kde už bol hurhaj a stisk.

Na nebožtíkovej tvári narastali škvrny, akoby na povrch prenikali utajené myšlienky, a každú chvíľu menili jej výraz.

A vo zdvihnutom kútiku úst akoby zmeravelo trpké poznanie: Čo je náš život? Záblesk na nebi, čerešňový kvet... —

Pri pitvorových dverách sa už bozkávali.

— Koho si vyberieš?

— Počernú Annyčku.

Annyčka sa tvárila, že nechce, a vzpierala sa, ale desiatky rúk ju vytlačili z húfu a horúce ústa pobádali:

— Choď, dievčička, choď.

A Annyčka objala okolo krku toho, ktorý si ju vybral, a s chuťou, za všeobecného radostného pokriku, ho pobozkala na ústa.

Na mŕtveho zabudli. Zostali pri ňom len tri stareny a smutným skleneným pohľadom sledovali muchu, čo lozila po žltej meravej tvári.

Mladice sa vrhali do hry. S očami, v ktorých ešte nezhaslo pohrebné svetlo a nevybledol obraz mŕtveho, sa šli ochotne bozkávať, neberúc ohľad na mužov, ktorí práve tak objímali a stískali cudzie ženy.

V izbe sa ozývali mľaskavé bozky a splietali sa s plačom smutnej trembity, ktorá ešte vždy upovedomovala hory o smrti na osamelej kýčere.

Palahna už nevykladala. Bolo už neskoro a okrem toho sa musela venovať hostom.

Zábava sa stupňovala. Bolo dusno, ľudia v kožúškoch sa potili, vdychovali výpary potu, mdlú vôňu teplého vosku a zápach mŕtvoly, ktorá sa už rozkladala. Všetci hovorili nahlas, akoby boli zabudli, načo tu sú, rozprávali, čo zažili, a smiali sa. Rozkladali rukami, búchali sa navzájom po chrbte a žmurkali na ženy.

Tí, čo sa nezmestili do chalupy, rozložili na dvore oheň a veselo pri ňom poskakovali. V pitvore zhasli svetlo, dievčatá prenikavo pišťali a mládenci sa zachádzali od smiechu. Zábava otriasala stenami chalupy a vlny výkrikov narážali na pokojné lôžko mŕtveho.

V dusnom ovzduší sliepňali žlté plamienky sviečok.

K zábave sa pridali aj starí. Bezstarostný smiech im roztriasal vlasy, zahládzal vrásky a odhaľoval vyhnité korene zubov. Rozťahovali trasúce sa ruky a pomáhali mládencom chytat' dievčatá. Na prsiach mladíc zvonili náhrdelníky, ženský výskot trhal uši, hrmotali lavice posúvané z miesta a vrážali do már, na ktorých ležal mŕtvy.

— Cha-cha...! Cha-cha...! — valilo sa od ikôn v kúte k prahu a celé rady ľudí sa pučili od smiechu, pridriavajúc si brucho rukami.

V tom piskote a tlačnici kdesi netrpezlivo klepal drevený „mlyn“.

— Čo budete mlieť? — horlivo vyvolával mlynár.

— Kukuricu... — pchali sa k nemu dievky a hádali sa medzi sebou židia, čo si nalepili dlhé brady z povesiien.

Tuho skrútený ručník, mokrý a ťažký, plieskal po chrbtoch napravo i naľavo. Utekali pred ním so smiechom a krikom, odsocovali každého, kto im prišiel do cesty, vírili prach a znečisťovali vzduch. Dlážka v izbe sa prehýbala pod váhou mladých

nôh a na márach poskakovalo mŕtve telo, potriasalo žltou tvárou, na ktorej ešte vždy pohrával záhadný úsmev smrti.

Na hrudi pocinkávali medenáky prinesené dobrými ľuďmi na prevoz duše.

Pod oknami clivo nariekali trembity.